

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי הרוח
המגמה לתרגום וחקר התרגום

עבודת סמינר בקורס "חקר התרגום בעל פה במערכות משפטיות בארץ ובחו"ל"

בנושא:

"זכיוותיהם של לקויי שמיעה בישראל לתרגום
ותפקידם של המתורגמנים ללקויי שמיעה"

מוגש לידי: ד"ר רות מוריס

מוגש על ידי: גלית עובדיה

תאריך הגשה: 7 בנובמבר 2004

תוכן העניינים

מבוא	3
פרק ראשון - לקויי שמיעה בישראל והחוקים המעגנים את זכויותיהם לתרגום	4-7
פרק שני - המתורגמנים ללקויי שמיעה - תפקידיהם ותחומי התרגום שעוסקים בהם	8-15
פרק שלישי - המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל והכשרתם המקצועית בהשוואה למדינות אחרות	16-21
פרק רביעי - קוד האתיקה של המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל בהשוואה למדינות אחרות	22-28
פרק חמישי - יישום החוקים המעגנים את זכויות התרגום ללקויי שמיעה בישראל הלכה למעשה ושיפורם	29-32
סיכום	33-34
רשימת מקורות	35-36
נספח א' - הראיון כלשונו עם אושרת גזל - ראש עמותת מלא"ח	37-39
נספח ב' - הראיון כלשונו עם המתורגמנית שרה גבאי	40-41
נספח ג' - תוכנית הלימודים של מכללת "בית ברל" להכשרת מתורגמנים לשפת הסימנים ..	42

על פי עקרונות היסוד של חוק "שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות" (התשנ"ח - 1998), זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות ומחויבותה של החברה בישראל לזכויות אלה, מושתתות על ההכרה בעקרון השוויון, על ההכרה בערך האדם הנברא בצלם ועל עקרון כבוד הבריות. מטרת החוק היא להגן על כבודו ועל חירותו של האדם עם מוגבלויות, ולעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים. כמו כן, מטרת החוק היא לתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים באופן שיאפשר לו לחיות בפרטיות ובכבוד, תוך מיצוי מלוא יכולתו האישית (גורני, 1999-2000 : 41). על מנת למצות את מלוא יכולתם האישית של אנשים עם לקות שמיעה, הנכללים בהגדרה של אנשים עם מוגבלויות, החוק מקנה להם את האפשרות לקבל שירותי תמיכה, הכוללים בין היתר שירותי תרגום.

עבודה זו מתמקדת באוכלוסיית לקויי השמיעה בישראל וזכויותיהם לקבל סל שירותים, הכולל שירותי תרגום. העבודה דנה בחוקים בישראל הקובעים את זכויותיהם של לקויי שמיעה לתרגום ובדרכים לביצוע חוקים אלה הלכה למעשה, במאבקהם למתן השירותים ושיפורם, ובארגונים ובמוסדות הבאים לעזרתם ולהגנתם כאשר הם נתקלים בקשיים בחייהם היומיומיים. כמו כן, עבודה זו סוקרת את עבודתם של המתורגמנים ללקויי שמיעה, הכשרתם, הקוד האתי המנחה אותם בעבודתם והארגונים שהם פועלים במסגרתם, בהשוואה למדינות אחרות.

פרק ראשון

לקויי שמיעה בישראל והחוקים המעגנים את זכויותיהם לתרגום

השמיעה היא הבסיס לתקשורת בין-אישית, שמיעה תקינה מקנה יכולת של רכישה ופיתוח מיומנויות שפה ודיבור. היא משמשת גם כלי מסייע בהתמצאות במרחב, על היבטיה השונים. ליקוי בשמיעה פוגע בכישורים אלה ומשפיע על תפקוד האדם בתחומים שונים בחייו כגון: רכישת שפה, איכות בתקשורת, מימוש הפוטנציאל הלימודי, פיתוח כשרים ומיומנויות חברתיות. ככל שרמת הליקוי חמורה יותר כך המגבלה גדולה יותר. לקות שמיעה היא ירידה בשמיעה היכולה להופיע בדרגות שונות, החל מירידה קלה בשמיעה וכלה בחירשות עמוקה. היא יכולה להיות מסוגים שונים (הולכת, חושי-עצב), להיגרם מסיבות שונות, גנטיות או נרכשות, ויכולה להופיע מיד עם הלידה או מאוחר יותר. רמות השמיעה נמדדות ביחידות של דציבלים - dB. שמיעה תקינה נמדדת בין 0-15 dB, כבדי שמיעה הם אנשים שיש להם ירידה בשמיעה בדרגות שונות, החל מירידה גבולית בשמיעה וכלה בירידה בינונית עד חמורה בשמיעה הנמדדות בערכים של בין 5 dB לבין 70 dB. החרשים הם אנשים שיש להם ירידה חמורה בשמיעה (dB 71-90) וירידה עמוקה בשמיעה (dB 91 ומעלה) (גורני, 1999-2000 : 2).

בישראל יש כיום כעשרת אלפים לקויי שמיעה הזכאים לסל שירותי תמיכה בתקשורת ממשרד העבודה והרווחה, מתוכם כשלושת אלפים הזכאים לכל שירותי התמיכה וכאלף וחמש מאות הזכאים לשירותים חלקיים. בנוסף, ישנם כחצי מליון בעלי לקות שמיעה בדרגות שונות, שאינם זכאים לקבל שירותי תמיכה. על פי חוק, אנשים המוגדרים כלקויי שמיעה והזכאים לשירותי תמיכה בתקשורת הם אלה שיש להם ירידה בשמיעה של 50 דציבלים ומעלה והם עם לקות שמיעה מגיל שש עשרה ומעלה ואינם זכאים לשירותים אלה מכל גורם אחר, כגון: משרד הביטחון, המוסד לביטוח לאומי, משרד החינוך והמשרד לביטחון פנים (גורני, 1999-2000 : 11).

סל שירותי התמיכה לתקשורת, המוענקים ללקויי שמיעה בישראל, כוללים בין היתר, שירותי מתורגמנות אינדיבידואלים לשפת הסימנים. שירותי מתורגמנות פירושם תרגום לשפה הסימנים ו/או משפת הסימנים, או כל שפה אחרת שבה משתמש האדם עם לקות שמיעה. שירות התרגום ניתן בידי איש מקצוע, בוגר קורס מוכר למתורגמנות. שירות זה ניתן על פי סדר העדיפות הבא: בריאות, חינוך, רווחה, תעסוקה, קשר עם משרדי ממשלה ובעיות מיוחדות. בנוסף לשירותי מתורגמנות לשפת הסימנים, ניתנים שירותי תמלול אינדיבידואלים. התמלול פירושו הקלדת התרגום על גבי צג המחשב (גורני, 1999-2000 : 11). אדם עם לקות שמיעה זכאי לקבל מספר שעות תרגום בשנה. תחילה נקבע כי ככלל הוא זכאי לחמש עשרה שעות תרגום שנתיות, אולם בעקבות שביתת לקויי השמיעה בישראל במאי 2002^[1], עלה מספר שעות התרגום לארבעים וחמש שעות שנתיות. מספר השעות השנתיות נקבע על פי מספר קריטריונים: אדם עם ירידה בשמיעה של 70 דציבלים ומעלה זכאי לארבעים וחמש שעות תרגום אינדיבידואליות בשנה, אך אם הוא עיוור הוא זכאי לשישים ואחת שעות תרגום. אדם עם ירידה של 50 דציבלים ומעלה זכאי לשש עשרה שעות תרגום אינדיבידואליות בשנה. אם הוא עולה חדש ו/או עיוור הוא זכאי לשלושים ושתיים שעות תרגום (משרד הרווחה - אגף השיקום, 2004 : 3). אדם עם לקות בשמיעה רשאי במקרים מיוחדים לבקש להגדיל את מכסת שעות התרגום או התמלול. במקרים אלו הבקשה מופנית לנותן השירות בצרוף חוות דעת של עובד

^[1] הרחבה בנושא שביתת לקויי השמיעה ראה פרק חמישי בעבודה זו.

סוציאלי מטפל מכל ארגון. שירותי התרגום לשפת הסימנים ולתמלול ניתנים ללא תשלום (גורני, 1999-2000 : 11).

אגף השיקום במשרד העבודה והרווחה הוא הגוף האמון על מתן השירותים ללקויי שמיעה, הכוללים, בין היתר, שירותי תרגום לשפת הסימנים ותמלול. שירותים אלה ניתנים ללקויי שמיעה החל מגיל שש עשרה, באמצעות גוף הנקרא "מרכז התמיכה" המופעל על ידי אגף השיקום של משרד העבודה והרווחה בשיתוף עם אגודת החרשים בישראל (אח"א). מרכז התמיכה אינו פעיל בימים אלה והוא אמור לעבור לידי ארגון "שמע" ולחדש את פעילותו החל מהאחד בנובמבר 2004^[2]. שירותי התרגום מופעלים בהתאם לפנייתו של לקויי השמיעה למרכז התמיכה, שדואג להתאים לו מתורגמן בהתאם לצורך ובהתאם למספר השעות שהוא זכאי להם (www.shaulyahalom.co.il/yahalom/article). במסגרת הסל לשירותי תמיכה בתקשורת, זכאים לקויי השמיעה, בנוסף לשירותי תרגום, להנחה ברכישת מכשירי תקשורת שונים, כגון: מכשירי שמיעה ואחזקתם, מכשירי פקסימיליה, מודם-פקס, מחשב, מכשיר זימונית וגלאי בכי לפעוטות (גורני, 1999-2000 : 11).

בישראל קיימים מספר ארגונים העומדים לרשותם של לקויי השמיעה. מטרת ארגונים אלה לספק את השירותים המגיעים ללקויי השמיעה על פי חוק, לדאוג לצורכיהם היומיומיים ולטפל בבעיות ספציפיות שלקויי השמיעה ניצבים בפניהן. אחד הארגונים המרכזיים הוא "**אגודת החרשים בישראל**" (אח"א). אגודה זו הוקמה בשנת 1944 ומטרתה לפעול למען רווחתם של לקויי השמיעה בתחומים של חינוך, חברה, תרבות, שפה, הכשרה מקצועית, תעסוקה ורווחה. האגודה פועלת לקידום התחיקה הסוציאלית למען לקויי השמיעה ולהגברת המודעות בחברה לכישוריהם ולמגבלותיהם. כמו כן האגודה מנהלת מאבקים ציבוריים למען שיפור התנאים הסוציאליים של אוכלוסייה זו. האגודה נמצאת בקשר מתמיד עם גופים ממשלתיים, כגון: אגף השיקום של משרד הרווחה והמוסד לביטוח לאומי ועם ארגונים עמיתים העוסקים למען רווחת לקויי השמיעה כגון "מיח"א ו"שמע". אגודת אח"א דואגת לספק, בין היתר, שירותי תרגום לשפת הסימנים וכן שירותי תמיכה נוספים שמטרתם לעזור ללקויי השמיעה ולהקל על מהלך חייהם. האגודה מארגנת פעילות ענפה לשיפור תנאי החיים של לקויי השמיעה ומשפחותיהם. בין היתר הקימה האגודה ספריית קלטות ווידאו בליווי תרגום לשפת הסימנים וכתוביות, פיתוח פרויקט מחשבים, הפקת הצגות בתיאטרון הייחודי ללקויי שמיעה בשם "עשר אצבעות", מרכזי יום לקשישים וכן מרכז הדרכה, ייעוץ וטיפול להורים לילדים לקויי שמיעה. בנוסף, אגודת החרשים מארגנת הרצאות לארגוני מתנדבים שונים ולאנשי מקצוע, קורסים ללימוד שפת הסימנים לאנשים שומעים, קורסים למתורגמנים לשפת הסימנים, פרסום מילון לשפת הסימנים וכן בפיתוח ובעידוד מחקרים בנושא החרשות (גורני, 1999-2000 : 29). ארגון נוסף ללקויי שמיעה הוא "**בקול**". ארגון זה מטפל באנשים לקויי שמיעה בוגרים ובעיקר אלו המתקשרים באמצעות השפה המדוברת (האוראלית). ארגון זה דואג לספק שירותים שונים ללקויי השמיעה, כגון: יוזמות בתחום החקיקה והמאבק לשוויון זכויות, הרחבת המודעות

^[2] בתאריך 29 לספטמבר 2004 פורסמה מודעה בעיתון "מעריב" שהחל מהאחד בנובמבר יפתח, במסגרת ארגון "שמע", מרכז התמיכה החדש לשירותי תמיכה בתקשורת הכולל תרגום לשפת הסימנים ושירותים נוספים.

הציבורית בנושא לקות השמיעה, הדרכה וכיוון בשימוש בעזרים טכנולוגיים, ייעוץ מקצועי, מתן סיוע והדרכה במציאת עבודה ללקויי השמיעה, שירותי שכתוב וארגון פעילויות חברתיות בתחומים שונים. בנוסף לשני ארגונים אלה, קיימים ארגונים המטפלים בילדים לקויי שמיעה כגון: "מיח"א" - מחנכי ילדים חרשים, "שמע" - חינוך ושיקום ילדים ונוער לקויי שמיעה, "שמעיה" - מסגרת חינוכית ללקויי שמיעה דתיים וכן "שמע קולנו" - ארגון המטפל בתינוקות, בילדים ונוער ובבוגרים לקויי שמיעה ובמשפחותיהם (גורני, 1999-2000 : 31-38).

זכויותיו של לקוי שמיעה לקבלת שירותים משפטיים מבוססות על שיווין בנגישות לשירותים אלה. בהתאם לחוק, חובה להקים בתי משפט בכל מקום, כך שלכל אדם תהיה גישה אליהם והחובה לאפשר לכל אדם, גם אם הוא סובל ממגבלה כלשהי להביא את טענותיו לפני בית המשפט. שורשיו של עיקרון השוויון בפני בית המשפט מבוססים לא רק בחוקי מדינת ישראל אלא גם במקורות יהודיים קדומים. לעקרון זה אין רק משמעות פיזית, אלא כרוך בו עיקרון נוסף של "פתח פיך לאילם", שמקורו בספר משלי פרק ל"א פסוקים ח"ט'. משמעותו של עיקרון זה היא שחובה על בית המשפט לשמש לפה לאילם ולכל האנשים הסובלים ממגבלה כלשהי, כגון לקות שמיעה, להביא את טיעוניהם בפני בית המשפט, בין היתר באמצעות מתן שירותי תרגום (טירקל, 2002 : 1).

החוק בישראל קובע כי בהליכים פליליים, אם נמצא שהנאשם אינו יודע עברית, בית המשפט צריך למנות לו מתורגמן או יתרגם לו בעצמו. כמו כן נקבע כי המדינה היא שתממן את שכרו של המתורגמן. אולם בהליכים אזרחיים אין חובה כזאת (טירקל, 2002 : 6). לקויי השמיעה זכאים אף הם לקבל שירותי תרגום בבתי משפט. במסגרת זכותם זו, בית המשפט חייב על פי חוק לספק להם מטעם המדינה שירותי תרגום במשפטים פליליים וכן במשפטים אזרחיים, במקרה שבית המשפט תובע לקוי שמיעה. אולם, אם לקוי שמיעה יוזם את התביעה הוא צריך לדאוג בעצמו למימון התרגום בבית המשפט. בסוף דצמבר 2001 הנחה מנהל בתי המשפט בישראל, השופט דן ארבל, את נשיאי בתי המשפט לבטל את המימון על הוצאות התרגום בידי המדינה במשפטים אזרחיים. משמעות הנחיה זו היא הגבלת הנגישות למערכת המשפט של אזרחים שאינם דוברי השפה העברית על בורייה כגון: לקויי שמיעה המתקשרים בעזרת שפת הסימנים, עולים חדשים ואזרחים ערביים. רבים מקבוצות אלו אינם מסוגלים לממן שירותי תרגום. הטלת הוצאות התרגום עליהם פוגעת בזכותם לשוויון מהותי בפני החוק וכן פוגעת בזכותם להליך הוגן, לרבות הזכות לגישה לערכאות. בעקבות עתירה שהגיש ארגון "עדאלה" לבית הדין הגבוה לצדק בדרישה לבטל הנחיה זו, חזר בו השופט מהדרישה שאזרחים ערביים יממנו את התרגום. אולם מתדיינים חרשים הנזקקים לתרגום לשפת הסימנים, צריכים אפוא לממן את התרגום מכיסם (ישובי, 2002 : 4). יש לציין כי גם במשטרה חלה חובה לספק שירותי תרגום ללקויי השמיעה בעת חקירות.

בנוסף לזכותם של לקויי השמיעה לקבל שירותי תרגום אינדיבידואליים, הם זכאים לשירותי תרגום באמצעות כתוביות בשידורי טלוויזיה, במסגרת חוק "הקלות לחרש", ה' תשנ"ב 1992. החוק מחייב את בעלי הזיכיון בתחנות טלוויזיה שונות לקבוע מספר שידורי טלוויזיה בעברית שילוו בכתוביות בעברית וכן מספר תוכניות בערבית שילוו בכתוביות בערבית. מספר שידורי

הטלוויזיה לא יפחת מרבע מסך כל השידורים בעברית ובערבית. בנוסף, החוק מחייב כי יש לקבוע תוכנית חדשות שבועית אחת לפחות שתלווה בתרגום לשפת הסימנים ולפרסם זאת בעיתונות, במסגרת לוח שידורי הטלוויזיה השבועי. בהצעת חוק לתיקון החוק "הקלות לחרש 1992" הועלתה הצעה שכל תוכניות החדשות, לרבות התוכניות המשודרות בשידור חי וכן מבזקי חדשות מיוחדים, ילוו בכתוביות. בנוסף, ילוו שלוש תוכניות של חדשות שבועיות בתרגום לשפת הסימנים (www.hearing.org.il/n-law.htm).

לסיכום, ניתן לראות כי לקויי השמיעה בישראל זכאים על פי חוק לקבל שירותי תמיכה בתקשורת, הכוללים בין היתר תרגום אינדיבידואלי לשפת הסימנים או תמלול. על פי רוב, מספר שעות התרגום המוענק לכל לקוי שמיעה הוא ארבעים וחמש שעות שנתיות. לקויי השמיעה יכולים להיעזר במתורגמנים במגוון תחומים בחייהם, כאשר הם צריכים לתקשר עם האוכלוסייה השומעת, כגון: בריאות, משפט, חינוך, יעוץ, רווחה ותעסוקה. בנוסף לשירותי התרגום האינדיבידואלי, הם זכאים לשירותי תרגום לשפת הסימנים ולכתוביות המלווים את משדרי הטלוויזיה. הזכות לשירותי תרגום מאפשרת לאוכלוסיית לקויי השמיעה לנהל את חייה באופן שווה לזה של האוכלוסייה השומעת. אולם עדיין יש מקום לשיפור בתחומים מסוימים, כגון: מימון שירותי תרגום גם במשפטים אזרחיים והגדלת מספר שעות התרגום בתוכניות טלוויזיה, כדי שאוכלוסיית לקויי השמיעה תוכל לחיות באופן שווה לאוכלוסייה השומעת, מבחינת זכויותיה לתקשורת.

פרק שני

המתורגמנים ללקויי שמיעה - תפקידיהם ותחומי התרגום שעוסקים בהם

שפת הסימנים היא הדרך העיקרית שהמתורגמנים משתמשים בה לתרגום ללקויי שמיעה. שפות הסימנים הן סוג של שפות עולמיות המובעות באמצעות מחוות ידניות ולא ידניות. ישנן שפות סימנים רבות, השונות זו מזו, והמבדילות בין קהילות לקויי השמיעה בעולם. דוגמאות

לשפות סימנים: שפת סימנים ישראלית (שס"י), שפת סימנים של ארצות הברית - American Sign Language (ASL) ושפת סימנים של בריטניה - (BSL) Britain Sign Language (Isham, 1998: 231). לכל שפת סימנים, כמו לכל שפה אחרת, יש מילים ותחביר משלה, אך נראה כי במבנה הבסיסי של שפות הסימנים ניתן למצוא קווי דמיון משותפים. על כן, לקויי שמיעה, המדברים בשפות סימנים שונות, מצליחים לתקשר ביניהם בקלות יחסית, אולם תקשורת זו אפשרית רק בנושאים בסיסיים ולא בנושאים מורכבים, כגון פוליטיקה ופילוסופיה, הדורשים תרגום. לעיתים ההתבטאות באמצעות שפת הסימנים מהירה יותר מההתבטאות באמצעות השפה המדוברת, מכיוון שישנם מקרים שבהם מספר מילים בשפה המדוברת מבוטאים באמצעות סימן אחד בשפת הסימנים. כמו כן, הביטוי באמצעות שפת הסימנים משתף את הבעות הפנים בצורה רבה יותר מאשר בשפה המדוברת. מבעים שבשפה המדוברת מועברים באמצעות טון הדיבור, מבוטאים בשפת הסימנים באמצעות הבעות פנים. בעבר, כאשר הקהילות היו סגורות יותר, מילים מסוימות סומנו באופן שונה על ידי לקויי שמיעה החיים בערים שונות. גם בימינו, למרות הזמינות הגדולה של אמצעי תקשורת, קיים ניב מקומי בכל אזור מגורים. קהילות קטנות של לקויי שמיעה מפתחות סימנים משלהן. בישראל עדיין לא קיימת ועדה עליונה לנושא שפת הסימנים, המקבילה ל"אקדמיה לשפה העברית". ישנה חשיבות רבה בהקמת ועדה מעין זו, היכולה לעזור למתורגמנים להתעדכן בחידושי השפה ובמילים חדשות שנכנסו לשימוש (מתוך ראיון עם מתורגמנית לשפת הסימנים רוני בן-דוד, הנערך באינטרנט, שכתובתו: www.weizmann.ac.il/communication).

המתורגמנים בין שפה מדוברת לבין שפת הסימנים נקראים בדרך כלל "מתורגמנים לשפת הסימנים" או "מתורגמנים לחרשים". המתורגמנים לשפת הסימנים רואים כי תפקידם דומה לתפקיד המתורגמנים המתרגמים בין שתי שפות מדוברות. המטרה של התרגום לשפת הסימנים זהה לזו של התרגום לשפות מדוברות: לארגן מחדש את המסר בשפת המקור לתוך תבנית של שפת המטרה כדי שקהל היעד יוכל להבין את המסר. מבחינת התהליכים הקוגניטיביים המעורבים בתהליך התרגום, ישנן הוכחות מעטות לכך שהמתורגמנים לשפת הסימנים מבצעים את תפקידם בדרך שונה מזו של המתורגמנים לשפות מדוברות. אולם, ישנם מספר הבדלים גלויים לעין בין תרגום לשפת הסימנים לבין תרגום לשפות מדוברות הקשורים לעבודתם היומיומית. המתורגמן לשפת הסימנים צריך להיות בקשר עין מתמיד עם לקויי השמיעה. מכיוון שקהילות לקויי השמיעה נפגשות מדי יום עם האוכלוסייה השומעת, המתורגמנים העובדים עם לקויי השמיעה מוצאים שעיקר עבודתם היא במסגרת הקהילה. הם מתרגמים במגוון רחב של תחומים, כגון: בריאות, חינוך, משפט, רווחה, ייעוץ, ראיון עבודה והצגות תיאטרון. מסיבה זו, החוקר Smith (1983) ציין כי "המתורגמנים לשפות הסימנים חייבים לתרגם לא רק את רוח הדברים ואת הרעיונות, אלא גם את הלב ואת הנשמה" (Isham, 1998: 231-232).

המתורגמנים הם חלק חיוני בחייהם של לקויי השמיעה. בעזרתם יכולים לקויי השמיעה לתקשר עם אנשים שומעים ולבצע משימות, שהשומעים לוקחים אותן כמובנות מאליהן.

היכולת לשמוע שפה מדוברת ולהשתמש בה כאמצעי של תקשורת אבדה עם אובדן השמיעה או כלל לא הייתה קיימת בשל חירשות מלידה. הודות למתורגמנים, האנשים לקויי השמיעה שווים לאנשים השומעים מבחינת זכותם לתקשורת. בעבר, התעלמה החברה בעולם מקהיליית לקויי השמיעה ומהצרכים שלה. החברה ראתה בהם אנשים טיפשים, שאינם מסוגלים לתקשר או לדבר. לעיתים חשבו כי אם הם אינם מסוגלים לדבר ולתקשר הם אף אינם יכולים לחשוב, ואין להם תרבות או שפה כמו לשאר האנשים בעולם. על כן החברה דחתה את קהיליית לקויי השמיעה. החוקרים Woll ו-Kyle (1985) אזכרו במאמרם מקרה שפורסם בספטמבר 1817 בכתב העת "Glasgow Herald". המקרה שפורסם עסק באישה חרשת-אילמת מלידה שהיא אשמה בהטבעת בנה על ידי השלכתו לנהר מגשר העיר. סניגורה טען כי אין אפשרות לתקשר עמה ועל כן לא ניתן להעמידה לדין. אי יכולתה לתקשר נתפסה כמי שאינה יכולה להבחין בין טוב לבין רע או לאמוד את חומרת המצב. אולם המצב השתנה כאשר הובא מתורגמן שאפשר ליצור קשר עמה. בסופו של דבר קבע בית המשפט כי המקרה שארע הוא תאונה והאישה נוקתה מכל אשמה. עם הזמן באה ההכרה בזכותם של לקויי השמיעה לתקשר והבנה כי שפת הסימנים היא הדרך העיקרית שבאמצעותה ניתן לתקשר בין קהיליית לקויי השמיעה לבין האוכלוסייה השומעת (Bidoli, 2001: 132-133). ארצות רבות בעולם החלו להכיר בזכויות החרשים לקבלת שירותי תרגום. לדוגמא: באיטליה עגן הפרלמנט האיטלקי זכות זו בחוק, ובשנת 1997 האיטלקים הכירו בשפת הסימנים האיטלקית כמקצוע הנלמד באוניברסיטה. שני הישגים אלה סללו את הדרך להכשרת מתורגמנים באופן רשמי, וחזקו את מעמדם של המתורגמנים לשפת הסימנים בקהילה (Bidoli, 2001: 135-137).

ההכרה בחשיבות שממלאים המתורגמנים בחיי לקויי השמיעה, הובילה את החברות בישראל ובארצות אחרות בעולם לשפר את מקצועיותם ומיומנותם של המתורגמנים. בנוסף, הוקמו ארגוני מתורגמנים הדואגים לשיפור תנאי עבודת המתורגמנים ולהעלאת איכות שירותי התרגום. דוגמאות לארגוני מתורגמנים: ארגון המתורגמנים למען אנשים חרשים בישראל (מלא"ח)¹ שנוסד בשנת 1985 וארגון Registry of Interpreters for the Deaf (RID) בארצות הברית, שנוסד בשנת 1964. ארגונים אלו חיברו קוד אתיקה², שהוא קובץ כללים שהמתורגמנים מחויבים לעבוד לפיהם. תפקיד קוד האתיקה הוא להנחות את המתורגמנים בעבודתם ולשפר את עבודתם למען מתן שירות טוב יותר לצרכני התרגום (Isham, 1998: 233-234).

החוקר Silow (1981) שצוטט במאמרו של Bidoli (2001) ציין כי ישנם מספר תכונות הדרושות מאדם כדי להיות מתורגמן בעל איכות טובה בתרגום לשפת הסימנים. אחת התכונות היא **גמישות** - גמישות משמעה שהמתורגמן צריך להתאים את התרגום לסיטואציות השונות, החל מנושאים הקשורים לענייני תעסוקה ורווחה וכלה בנושאי דת, ולהיות מוכן לסגל את עצמו לבקשות של הלקוח, כגון הסתמכות במידה רבה על קריאת שפתיים או על איות בעזרת האצבעות (finger spelling). התכונה השנייה היא **אובייקטיביות** המתבטאת באי חשיפת

¹ הרחבה על ארגון מלא"ח ראה פרק שלישי בעבודה זו.
² הרחבה על קוד האתיקה ראה פרק רביעי בעבודה זו.

רגשותיו האישיים של המתורגמן והימנעות מהשפעה על מהלך התרגום בשום דרך שהיא. התכונה השלישית היא **משמעת עצמית** - מאחר שאין מי שמפקח על עבודת התרגום, המתורגמן צריך לסגל לעצמו משמעת עצמית ולעבוד באחריות ובדייקנות (Bidoli, 2001: 139-140). בנוסף לשלוש תכונות אלו, המתורגמן צריך להיות מיומן, בעל גישה טובה ומוכנות לקבל את תרבותם של לקויי השמיעה. כמו כן הוא צריך לעבוד קשה ולשקוד על למידת שפת הסימנים ועל תרבותם של לקויי השמיעה. בנוסף, המתורגמן צריך לנהוג על פי כללי האתיקה במהלך עבודתו (www.zak.co.il/deaf-info/old/interp_quality.html).

התפיסה הרווחת היא שאנשים המתמחים בשפת הסימנים הם ילדים להורים חרשים - CODA Children of Deaf Adults). בדרך כלל אנשים אלו עובדים בתרגום לשפת הסימנים, ולרוב הם עושים עבודה טובה בתפקידם מאחר שהם תרגמו להוריהם בילדותם. אולם אין זה הכרחי להיות ילד להורה חרש על מנת להיות מתורגמן טוב לשפת הסימנים. ישנם גם מתורגמנים טובים שבאו ממשפחות שומעות. מצד אחד למתורגמן שבא ממשפחה שומעת קשה יותר ללמוד את שפת הסימנים ואת התרבות ולהיות מעורב בחיי קהיליית החרשים בשל הצורך ליצור קשרים עם אנשים חרשים ולהתקבל על ידם, בניגוד למתורגמנים שבאו ממשפחות חירשות (CODA) שנולדו לתוך תרבות החרשים והם התקבלו על ידם. אך מצד שני, במקרים רבים למתורגמנים שבאו ממשפחות חירשות (CODA) קשה יותר ללמוד ולאמץ את קוד האתיקה מאחר שבמשך שנים רבות הם תרגמו להוריהם החרשים בילדותם מבלי שלימדו אותם את קוד האתיקה. מבחינה זו למתורגמנים שבאו ממשפחות שומעות קל יותר לאמץ את קוד האתיקה (www.zak.co.il/deaf-info/old/interp_quality.html).

קיימים מספר קשיים שהמתורגמן לשפת הסימנים צריך להתמודד עמם במהלך התרגום. אחד הקשיים הוא שהמתורגמן אינו מסוגל לתרגם כל דבר והוא נאלץ להשמיט מידע, בעיקר במקרים שבהם האנשים נכנסים אחד לדברי השני וכן כאשר הדובר משלב בדבריו משחקי מילים שיש קושי לתרגם לשפת הסימנים. קושי נוסף הוא תרגום מונחים מקצועיים או תרגום שמות לא מוכרים, שאין להם סימנים בשפת הסימנים. במקרים אלו המתורגמן נאלץ לבזבז זמן באיותם (finger spelling) או להסביר מונחים אלו באמצעות שימוש במבנה ארוך יותר של סימנים. בעקבות כך המתורגמן מאבד מידע חשוב שנאמר לאחר מכן, ובכך איכות התרגום נפגמת (www.zak.co.il/deaf-info/old/interp_quality.html). בנוסף לקשיים אלו, המתורגמן לשפת הסימנים צריך לקחת בחשבון מספר היבטים חשובים בתרגום בכנסים, שהמתורגמן לשפות מדוברות אינו צריך להביאם בחשבון. ההיבט העיקרי הוא הצורך לדאוג שלקויי השמיעה יראו בצורה ברורה את המתורגמן, על כן הוא צריך לעמוד לצד הדובר ולא בתא מתורגמנים. איכות התרגום נקבעת בעיקר באיזה מרחק יושבים לקויי השמיעה מקדמת הבמה ואם ישנם היבטים מסוימים שנלקחו בחשבון על מנת שתהיה ראות אופטימלית, כגון: תאורה טובה על הבמה, רקע לבן ומקומו של המתורגמן על הבימה, שאינו רחוק מהדובר. יש צורך לדאוג לכך שלקויי השמיעה ישבו במושב הקדמיים כדי שהם יוכלו לראות ביתר קלות את כל התנועות ואת כל הבעות הפנים של המתורגמן ושל הדובר. המתורגמן צריך להבליט יתר על המידה את הבעות הפנים ואת תנועות השפתיים, מעבר למקובל בסיטואציות תרגום אחרות.

כמו כן המתורגמן צריך לעמוד עם הפנים לקהל. צורך זה אינו מאפשר לו לראות את פניו של הדובר ולהבחין בהבעותיו הלא מילוליות, המקשה על התרגום. אחת האפשרויות שהועלו, על מנת שהמתורגמן יראה את פניו של הדובר, היא שהדובר ישב בשורה הראשונה, אך בדרך כלל אפשרות זו אינה מועדפת בקרב הקהל השומע. אפשרות נוספת שהועלתה היא העסקת שני מתורגמנים בעת ובעונה אחת, כאשר אחד מהם יראה את הדובר ויתרגם למתורגמן שעומד עם הפנים לקהל והמתורגמן השני יעביר את התרגום ללקויי השמיעה (Bidoli, 2001: 140-142).

כפי הנאמר לעיל, לקויי השמיעה יכולים להיעזר במתורגמנים לשפת הסימנים במגוון תחומים בחייהם, כאשר הם צריכים לתקשר עם האוכלוסייה השומעת. להלן הרחבה של מספר תחומים: משפט, רווחה וחינוך.

לקויי השמיעה זכאים לגישה **לבית המשפט**, בעזרת המתורגמנים, כמו כל אדם אחר באוכלוסייה. מניעת הזכות לתרגום במערכת המשפט עלולה לשלול מהם נגישות מלאה למשפט צדק ועלולה להוביל להשלכות מזיקות עבורם. בספרם, "Equality Before the Law" (1997) Brennan ו-Brown בוחנים את נגישותם של לקויי השמיעה למשפט במערכת המשפט בבריטניה, תפקידיו של המתורגמן לשפת הסימנים בבית המשפט והבעיות הטבועות בתהליך התרגום במסגרת זו (Brennan and Brown, 1997: 14-15). גישה למשפט לאנשים לקויי שמיעה תלויה באופן מכריע בזמינות מתורגמנים מיומנים, המאפשרים להם להשתתף באופן ראוי בהליכי המשפט. ישנן מספר דרישות שיש צורך לענות עליהן לפני המשפט, הקשורות בתרגום: אחת הדרישות היא שהמתורגמן יפגוש את לקוי השמיעה לפני הדיון בתיקו, על מנת לקבוע את סוג התרגום המתאים לו: שפת הסימנים או תמלול. בדרך כלל המתורגמן או הסניגור הם שיוזמים את הפגישה בין המתורגמן לבין לקוי השמיעה בהתראה קצרה, ביום המשפט לפני התחלת הדיון. הדרישה השנייה היא מתן אפשרות למתורגמן לבחון את מיקומו באולם המשפט, בצורה שתאפשר לו לראות ולהיראות על ידי לקוי השמיעה, ולשמוע ולהישמע על ידי שאר המשתתפים השומעים (Brennan and Brown, 1997: 32-34).

לעיתים המתורגמנים העובדים בבית משפט ניצבים בפני סיטואציות שבהן הם נתונים לציפיות סותרות וחוסר וודאות באשר לחובותיהם במסגרת תפקידם בבית המשפט או בתחנות משטרה. מן הראוי שמתורגמן, שתירגם את שאלות החוקר במסגרת תצהיר החשוד במהלך חקירתו בתחנת המשטרה, לא יתרגם בדיון באותו תיק בבית המשפט. הסיבה לכך היא שהמידע שהוא נחשף אליו בחקירת המשטרה עלול להשפיע על הדרך שהוא מתרגם בבית המשפט. ישנם מקרים שהמתורגמן הממונה מטעם בית המשפט, מתרגם גם בין החשוד לבין סניגורו. מבחינה אידיאלית, בית המשפט צריך למנות מתורגמן נוסף לסניגור כאשר הוא מייצג את לקוי השמיעה. לפעמים קורים מצבים הפוכים שבהם המתורגמן הממונה מטעם הסניגור צריך לתרגם גם עבור בית המשפט. לעיתים קיימים מקרים שהמתורגמן נדרש לתרגם הן את דברי האישה והן את דברי הבעל בנושא חזקה על ילדיהם, או שהוא נדרש לתרגם הן עבור ההגנה והן עבור התביעה. מצבים אלו יוצרים דילמות אצל המתורגמנים. לפעמים השופטים אינם יודעים בדיוק מהי הגדרת תפקידם של המתורגמנים וחושבים שהם עובדים סוציאליים הנותנים עצות ואינם מודעים לאחריות המוטלת עליהם. לעיתים המתורגמן צריך להתמודד עם ציפיות לקויי

השמיעה, למשל הצפייה שהמתורגמנים יהיו בני בריתם ושיתמכו בהם. בנוסף, קיימים מקרים שבהם לקוי השמיעה מאשים את המתורגמן במצב שבו הוא נתון (Brennan and Brown, 1997: 35-38).

בניגוד לשאר המשתתפים במשפט, כגון עורכי הדין מצד התביעה ומצד ההגנה והשופטים, המתורגמן אינו עובר הכנות לקראת המשפט ואינו יודע מה צפוי בו. חוסר הידיעה על פרטי המשפט עלול להקשות עליו במהלך עבודתו. אחד הקשיים שהמתורגמן נתקל בו הוא הבנת מונחים משפטיים ומונחים מקצועיים. במקרים אלו המתורגמן יכול לבקש הבהרה על מנת שיוכל לתרגם בצורה מדויקת ללקוי השמיעה. ישנן סיטואציות שבהן המתורגמן מוצא את עצמו בעימותים עם אנשי מקצוע אחרים המעורבים בהליכי המשפט, בצורה ישירה או בצורה עקיפה. עימותים אלה נובעים, בין היתר, בשל הבנתם המועטה של אנשי המקצוע לצרכים של לקוי השמיעה (Brennan and Brown, 1997: 54-58).

מתורגמנים רבים מדברים על דרישות שיש להם מעצמם כאשר הם מתמודדים לבדם עם סיטואציות מלחיצות, ללא תמיכה, במיוחד כאשר הם מתרגמים בתיקים פליליים כגון: התעללות בילדים, שוד, אלימות ורצח. מקור נוסף ללחץ הוא מקרים שבהם המתורגמנים חשים כי הצדק לא נעשה, אך אין הם יכולים להתערב בהתאם לקוד האתיקה וכי תפקידם מצטמצם בתיווך בין לקוי השמיעה לבין שאר המשתתפים במשפט ולאפשר ניהול תקין של המשפט. דוגמא לאי צדק הוא משפטו של לקוי שמיעה צעיר בבריטניה, שלא ידע קרוא וכתוב ושפת הסימנים שלו הייתה בסיסית. צעיר זה הואשם ברצח, אך לא היה מסוגל להגיב על אשמה זו בשל אי יכולתו לתקשר. הוא נכלא בבית חולים לחולי נפש בניגוד לרצונו, ועל אף שלא הוכחה אשמתו ולא נמצא שהוא אינו יציב מבחינה נפשית. המתורגמן חש שנעשה אי צדק, אך הוא לא היה יכול לעשות דבר בנידון (Brennan and Brown, 1997: 62-65).

המתורגמנים העובדים במשטרה חשופים לאותן בעיות שחשופים אליהן בבית המשפט. תרגום לא מדויק בראיון המתקיים בין החוקר לבין החשוד עלול להשפיע על תוצאות החקירה. גם במשטרה קיימת אי וודאות באשר לתפקידו של המתורגמן, שנתקל בניגוד אינטרסים כאשר הוא נדרש לתרגם גם בין לקוי השמיעה לבין עורך דינו. לפעמים ישנן בעיות הקשורות במשטרה שאינה מודעת דיה לצורכיהם של לקוי השמיעה. בהשוואה בין בית המשפט לבין המשטרה, בדרך כלל המתורגמנים מעדיפים את העבודה במשטרה על פני עבודתם בבית המשפט משום שלדעתם תחנת המשטרה היא סביבה רגועה יותר ורשמית פחות (Brennan and Brown, 1997: 39-42).

לסיכום, תפקידו של המתורגמן לשפת הסימנים בבית המשפט אינו מסתכם בהעברת מסרים משפה אחת לשנייה, אלא הוא ממלא תפקידים נוספים: אחד התפקידים הוא שלעיתים המתורגמן שמוזמן מטעם בית המשפט נדרש לתרגם גם לאחרים שלא הוזמן לתרגם עבורם, כגון בין הלקוח לבין עורך דינו. תפקיד נוסף הוא לספק מידע ללקוי שמיעה מחוץ לכותלי בית המשפט, על פי בקשת פקידי בית המשפט או מיוזמתו האישית של המתורגמן. תפקיד אחר הוא

לספק מידע לקרובי משפחתו של החשוד לקוי השמיעה, שאינם מעורבים ישירות במשפט. ישנם מקרים שבהם המתורגמן גם מספק מידע כללי על החשוד, על תרבותם של לקויי השמיעה ומידע על שפת הסימנים למשתתפים השומעים במשפט. לעיתים המתורגמן אף משמש יועץ, תומך ובעל ברית לחשוד לקוי השמיעה (Brennan and Brown, 1997: 69-71).

תחום נוסף שעוסקים בו המתורגמנים הוא התרגום ב**שירותי הרווחה**. המדיניות של שירותי הרווחה בבריטניה היא לספק שירותים לקבוצות חלשות בחברה, ובכללם אוכלוסיית לקויי השמיעה. במצבים שבהם התקשורת עם לקוי השמיעה אינה מתאפשרת, שירותי הרווחה מחויבים לספק שירותי תרגום כדי להבטיח מתן שירות טוב. בעבר, תרגמו עובדים סוציאליים העובדים עם לקויי השמיעה או ילדים להורים לקויי שמיעה. קרובי המשפחה של לקויי השמיעה, המשמשים מתורגמנים, מעורבים רגשית בסיטואציות הקשורות לענייני רווחה. בנוסף, הם אינם מחויבים לכללי האתיקה ולכן אינם מחויבים לכבד את סודיות המידע של לקויי השמיעה. השימוש בילדים פוגע בזכויותיהם כילדים והם עלולים להיפגע מבחינה רגשית. מסיבות אלו אין זה רצוי שקרובי משפחה ישמשו מתורגמנים בתחום של שירותי הרווחה. כמו כן, אין זה רצוי שעובדים סוציאליים יהיו גם מתורגמנים באותה סיטואציה. עבודה סוציאלית ומתורגמנות הם שני מקצועות שונים, שלכל אחד מהם יש את ההכשרה שלו ואת כללי האתיקה שלו. עם הזמן החלו שירותי הרווחה בבריטניה להעסיק מתורגמנים מקצועיים מארגוני מתורגמנות, בעלי מיומנויות גבוהות שקיבלו הכשרה והסמכה על מנת לספק שירותי תרגום בסטנדרטים גבוהים (Harrington, 2001: 111-120).

תחום ה**חינוך** הוא דוגמה נוספת לתחומים שהמתורגמים לשפת הסימנים עוסקים בהם. התלמידים לקויי השמיעה הלומדים במסגרות חינוכיות שונות זקוקים לאנשי מקצוע שונים שיסייעו להם במהלך לימודיהם, כגון: מתורגמן, עובד סוציאלי, מורה ללקויי שמיעה, מורה אישי ויועץ. תפקיד המתורגמן העובד במסגרות חינוכיות הוא לקשר בין שפת המורה לבין שפת התלמיד. המיומנות והשליטה של המתורגמן בשפה המדוברת ויכולתו לתרגמה לשפת הסימנים הם שני הגורמים העיקריים החשובים להצלחת התלמיד במסגרות חינוכיות. בנוסף למיומנותו של המתורגמן בשפה המדוברת ובשפת הסימנים, רצוי שיהיה לו ידע בנושאים הנלמדים במסגרות החינוכיות. החוקרת Winston (1997), המצוטטת במאמר של Harrington (2001), ציינה כי ישנם שלושה תפקידים שמצופה שהמתורגמן, העובד במסגרות חינוכיות, יבצע: התפקיד הראשון הוא תרגום - העברת מידע משפה אחת לשנייה. התפקיד השני הוא חונכות לילדים לקויי שמיעה, הכולל מתן סיוע ועזרה בנושאים הנלמדים, מעבר לתפקידו כמתורגמן. התפקיד השלישי הוא סיוע, הכולל ביצוע משימות הקשורות למסגרות החינוכיות כגון השגחה על ילדים. החוקרת הוסיפה כי שני התפקידים השני והשלישי אינם בהכרח תפקידים שהמתורגמן חייב לבצעם. תפקידו העיקרי הוא לתרגם. בבית ספר יסודי קשה להפריד בין שלושת תפקידים אלו, אולם עדיף שהמורה היא שתתמוך בלקויי השמיעה ותסייע להם מכיוון שיש לה ניסיון בהוראה, או מורות חירשות ישמשו חונכות לילדים ובכך יניחו להם בסיס חינוכי יציב. בחטיבת הביניים כדאי להפריד בין שלושת התפקידים: מתורגמן, חונך ומסייע. רצוי שכל בעלי תפקידים אלו יעבדו בשיתוף פעולה עם המורה. ניתן לראות בכל אנשי מקצוע אלו כלים

שהמורה יכולה להיעזר בהם, אך האחריות ללמד מוטלת עליה בלבד. אין זה מתפקידו של המתורגמן ללמד תלמיד לקוי שמיעה, אלא תפקידו הוא להפוך את הנושא הנלמד לנגיש יותר עבור התלמיד. במוסדות להשכלה גבוהה רצוי להפריד בין שלושת התפקידים, בדומה לחטיבת הביניים. מתורגמן העובד במוסדות אלו רצוי שיהיה לו תואר אקדמי או לפחות שיהיה בעל ניסיון אישי במסגרות חינוכיות הדומות לאלו שבהם הוא עובד. בדרך כלל מתורגמן שלא למד באוניברסיטה או במכללה יתקשה להבין את התרבות של מוסדות אלו וכיצד הם מתנהלים. לסיכום, הצעות אלו, לגבי תפקידיו של המתורגמן במסגרות חינוכיות, נראות בחלקן אידיאליסטיות ובחלקן ניתנות להשגה. אולם ראוי לקחת בחשבון הצעות אלו אם רוצים שהילדים והמבוגרים לקויי השמיעה יזכו לחינוך ראוי במערכת חינוך שאינה בנויה לספק את צורכיהם (Harrington, 2001: 89-101).

לאור האמור לעיל, המתורגמן לשפת הסימנים הוא למעשה מתורגמן בקהילה (Community Interpreter). שירותי תרגום במסגרות של קהילה, כגון שירותי בריאות ושירותים סוציאליים, הם שירותים חדשים יחסית במספר מדינות כגון אוסטרליה, ומסורת מבוססת היטב במדינות אחרות כגון אוסטרליה, שיש לה ניסיון של עשרות שנים בתחום זה. נשאלת השאלה מהן הציפיות של מספקי השירותים בקהילה באשר לתפקידו של המתורגמן ומהן הציפיות של המתורגמן ממילוי תפקידו? בהעדר סטנדרטים של פרקטיקה מקובלת, ההגדרה של תפקיד המתורגמן יכולה לנוע בין אלה המגבילים זאת לתפקיד לשוני בלבד לבין אלה הרואים בו מתווך תרבותי או תומך באדם שאת דבריו הוא מתרגם. מעסיקיהם של המתורגמים העלו את הדרישה כי המתורגמן לא צריך למלא תפקיד של מתורגמן בלבד, אלא הוא צריך להיות גשר תרבותי בין הלקוח לבין נותן השירות. דרישות וציפיות אלו מצד מספקי השירותים בקהילה קרובים לעיתים לציפיות המתורגמים, המודעים מניסיונם כי תפקידם אינו מצטמצם לתרגום בלבד. תפקידם כולל גם מתווך תרבותי, מייצג ותומך של הלקוח. נושא תפקידו של המתורגמן בשירותי הבריאות ובשירותים הסוציאליים הועלה בשאלון על הצרכים ועל הסטנדרטים של מתורגמים בקהילה, במסגרת מחקר שערך Pöschhacker (1999). שאלון זה הופנה לשש מאות אנשי צוות בבתי חולים ובמרכזים לענייני משפחה בווינה. בנוסף חולקו שאלונים לשישה עשר מתורגמים לשפות מדוברות ולשישה עשר מתורגמים לשפת הסימנים. בשאלון זה הוצעו מספר אפשרויות לתפקידים נוספים שראוי כי המתורגמן בקהילה יבצע. ממצאי השאלון הראו כי מספקי השירותים במרכזים רפואיים ובעבודה סוציאלית מצפים שהמתורגמן לא ישמש בתפקיד של מתורגמן בלבד, אלא שיבצע תפקידים נוספים, הכוללים התאמת מבעיהם של המתורגמים לצרכים התקשורתיים של הלקוח באמצעות פישוט המושגים הטכניים והשפה הטכנית והפניית שאלות למספקי השירותים כדי להבהיר משפטים לא ברורים ולהזהיר מפני אי הבנות בין הצדדים. הם רואים במתורגמן "מסביר", "עוזר" ו"מתווך תרבותי". כמו כן הראו הממצאים כי קיימת הסכמה בין המתורגמים לשפת הסימנים לבין המתורגמים לשפות מדוברות על תפיסה רחבה יותר של תפקיד המתורגמן, הדומה לתפיסה של מספקי השירותים בקהילה. באופן כללי אין הבדל משמעותי בהתייחסות לתפקידו של המתורגמן בקהילה בין מתורגמים לשפות סימנים לבין מתורגמים לשפות מדוברות. המתורגמים קיבלו במידה רבה אחריות להבהיר אספקטים מסוימים ללקוח הכוללים: פישוט השפה הטכנית והסבר של

מונחים מקצועיים וטכניים, וכן העמקת ההבנה של מספקי השירותים על הרקע התרבותי של הלקוח. יש לציין כי בשני מקרים לא הייתה הסכמה בין המתורגמנים לשפת הסימנים לבין המתורגמנים לשפות מדוברות: המקרה הראשון הוא במשימות הקשורות להוספת מבעים. בעוד שרבים מהמתורגמנים לשפות מדוברות (94%) הסכימו לכך שחלק מתפקידם הוא לסכם מבעים ארוכים חסרי משמעות, רק אחוז קטן של מתורגמנים לשפת הסימנים (38%) היו שותפים לדעה זו. המקרה השני הוא השמטת מבעים לא רלוונטיים - 44% מהמתורגמנים לשפות מדוברות ענו שהיו משמיטים מבעים לא רלוונטיים, בניגוד ל-7% בקרב המתורגמנים לשפת הסימנים. מספקי השירותים מצפים כי המתורגמנים יפשטו ויסבירו את הנאמר ללקוח בצורה ישירה יותר מאשר דעת המתורגמנים. בניגוד לכך, המתורגמנים הראו מוכנות לעבוד כמתווכי תרבות על ידי הסברת הרקע התרבותי במידה רבה יותר מאשר דעת מרבית מספקי השירותים.

לסיכום, ניתן לראות, על פי ממצאי השאלון, כי מספקי השירותים רואים במתורגמנים העובדים במסגרתם כמי שיש להם תפקידים נוספים מלבד עבודת התרגום. גם המתורגמנים הביעו תפיסה דומה באשר לתפקידם (Pöchhacker, 1999: 49-65).

פרק שלישי

המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל והכשרתם המקצועית בהשוואה למדינות אחרות

המתורגמנים ממלאים תפקיד חשוב בקהיליית לקויי השמיעה. הם מקשרים בין האדם לקוי השמיעה לבין האדם השומע בתחומי חייו השונים. בשל חשיבות תפקיד זה, אדם הרוצה להיות מתורגמן נדרש לעבור הכשרה מקצועית שתכין אותו למלא את תפקידו. ההכשרה המקצועית של המתורגמנים בישראל עברה מספר שלבים. בעבר, נערכו קורסים שונים שנמשכו תקופות זמן שונות. משרד העבודה ארגן קורסים אלו בשיתוף עם אגודת החרשים והם נמשכו שלושה חודשים. קורסים אלו היו מזורזים ונועדו להכשיר מתורגמנים תוך פרק זמן קצר, כיוון שהיה צורך במתורגמנים לשפת הסימנים (מתוך הראיון שערכת עם אושרת גזל, ראש ארגון מלא"ח)¹

¹ הראיון כלשונו עם אושרת גזל, ראה נספח א'.

בראיון שערכתי עם שרה גבאי, מתורגמנית וותיקה ללקויי שמיעה, היא ציינה שהיא הייתה בין הראשונות שעברו הכשרה לתרגום לשפת הסימנים בשנת 1983. הקורס אורגן מטעם הביטוח הלאומי ומומן על ידו בשיתוף אגודת החרשים. קורס זה נוהל על ידי שני מורים שהגיעו מאוניברסיטה בחוץ לארץ. הדרישה הבסיסית לקבלה לקורס הייתה ידיעת שפת הסימנים ונמשך מספר חודשים עד חצי שנה².

עם השנים נפתחו קורסים רציניים יותר באוניברסיטת "תל-אביב". קורסים אלו נמשכו שנה שלמה ואורגנו על ידי היחידה ללימודי חוץ באוניברסיטת "תל-אביב", בשיתוף עם משרד העבודה והרווחה. כיום מתקיים קורס רציני ומקיף יותר בתרגום לשפת הסימנים, הנמשך שנתיים. קורס זה נערך במכללת "בית-ברל" בשיתוף עם משרד העבודה והרווחה. בראיון שערכתי עם המתורגמנית אושרת גזל, יושבת ראש ארגון מלא"ח (מתורגמנים למען אנשים חרשים), היא ציינה כי היא מקווה שמכללת "בית-ברל" תשמש מעתה מסגרת קבועה ללימודי המתורגמנות לשפת הסימנים.

תוכנית הלימודים לתרגום לשפת הסימנים הישראלית המתקיים במכללת "בית-ברל", מיועדת להכשרת מתורגמנים מעברית לשפת הסימנים ולהפך. התוכנית כוללת לימוד לשיפור הידע בשפת הסימנים ובשפה העברית המדוברת והקניית מושגים הדרושים בתרגום קהילתי, משפטי וחינוכי. שנת הלימודים השנייה כרוכה גם בעבודה מעשית. הלימודים מתמקדים במספר תחומים: התחום הראשון הוא לימודי חירות - תחום זה עוסק בלימוד על התרבות ועל הקהילה של החרשים, מעגל החיים של האדם החרש, מערכת החינוך בישראל, ידע על ארגונים, מוסדות ושירותים הדואגים לרווחתם של החירשים. התחום השני הוא לימודי שפה - תחום זה עוסק בלימוד בלשנות של שפת הסימנים הישראלית ולימודי שפה זו, וכן הקניית מיומנויות בתרגום משפת הסימנים לעברית ולהפך. התחום השלישי הוא לימודי תרגום הכוללים: תיאוריה של תרגום שפות, תרגום טיפולי, פרטני, חינוכי, אקדמי וקהילתי. התחום הרביעי הוא הכשרה מעשית הכוללת סדנאות, תצפיות ועבודה מעשית. המועמדים לתוכנית לימודים זו צריכים לדעת את השפה העברית ברמה של שפת אם ולשלוט שליטה טובה בשפת הסימנים. התוכנית נמשכת שנתיים בהיקף של עשרים שעות שבועיות. הסטודנטים מממנים חלק משכר הלימוד ואת חלקו האחר מממן משרד העבודה והרווחה (www.beitberl.co.il/datapages)³.

להלן השוואה בנושא ההכשרה המקצועית שעוברים המתורגמנים לשפות הסימנים עם מדינות שונות. **בארצות הברית**, המחזוריים הראשונים של מתורגמנים לשפות הסימנים התגבשו בסוף שנות השישים ותחילת שנות השבעים. בתקופה זו חלה עלייה במודעות לזכויות לקויי השמיעה ולצורך בהכשרת מתורגמנים. בשלב הראשון נמשכה הכשרת המתורגמנים בין שישה שבועות לשישה חודשים. נראה היה כי פרק זמן זה מספיק להכשרת מתורגמנים. לאחר מכן, מארגני קורסי ההכשרה הגיעו למסקנה כי יש צורך להכשיר מתורגמנים למשך תקופה ארוכה יותר, ובעקבות כך נפתחו קורסים שנמשכו שנתיים. קורסים אלו היו במסגרת השלב השני בהתפתחות הכשרת המתורגמנים בארצות הברית. לאנשים שהתקבלו לקורסים אלו היה ידע

² הראיון כלשונו עם שרה גבאי, ראה נספח ב'.

³ פרוט תוכנית הקורס לתרגום לשפת הסימנים במכללת "בית-ברל" ראה נספח ג'

בסיסי בשפת הסימנים, אולם על פי רוב לא היו להם כישורי שפה ורקע השכלתי טוב. בשלב השלישי של התפתחות ההכשרה, נפתחו קורסים שנמשכו שלוש שנים. פרק זמן זה נראה מספיק שבביל רכישת השכלה בתחום התרגום לשפת הסימנים. הלומדים בקורסים אלו היו בעלי השכלה גבוהה ובעלי גישה מקצועית בעבודה עם אנשים לקויי שמיעה (McIntire, 2001: xv-xvi). באופן כללי, ההכשרה של מתורגמנים לשפת הסימנים מפגרת אחרי ההכשרה של מתורגמנים לשפות מדוברות. בארצות הברית יש כיום למעלה משמונים תוכניות הכשרה למתורגמנים לשפת הסימנים, אך רובן נמשכות שנתיים וניתן להירשם אליהן עם סיום בית ספר תיכון. תוכניות ההכשרה אינן דורשות מהמתלמדים להיות דו לשוניים. לרוב המתלמדים מקבלים הכשרה על שפת הסימנים במהלך הקורס. אולם קיימת מגמה הולכת וגדלה של קורסים מקצועיים יותר הנמשכים ארבע שנים ברמה אקדמית. שיטות ההוראה של קורסים אלו דומות לשיטות ההוראה של קורסים למתורגמנות לשפות מדוברות (Isham, 1998: 234).

בדרום אפריקה קיימת מגמה של התפתחות בנושא הכשרת מתורגמנים לשפת הסימנים. המצב הפוליטי החדש השפיע על התפתחות שפת הסימנים והכשרת מתורגמנים. החוקה החדשה קובעת שיש צורך לקדם את שפת הסימנים ואת השימוש בה. בניגוד לכך, בתקופת האפרטהייד לקויי השמיעה היו בשוליים של החברה ולא ניתן להם תרגום לשפת הסימנים בחייהם היומיומיים. בתקופה זו האנשים שעבדו בתרגום לא עברו הכשרה. כתוצאה מכך לא הייתה ללקויי השמיעה נגישות לשירותים קהילתיים, כגון: רפואה, חינוך, רווחה ומשפט. עם יישום החוקה החדשה בדרום אפריקה, פיתחה היחידה לשפות באוניברסיטת "Free State" תוכנית להכשרת מתורגמנים לשפת הסימנים בשיתוף עם ארגון החרשים בדרום אפריקה. בשל הצורך לעמוד בביקוש הגובר למתורגמנים לשפת הסימנים תוכנן, כצעד ראשון, קורס ניסיוני קצר להכשרת מתורגמנים. הקורס נמשך ארבעה שבועות ועסק במגוון תחומים: התרבות של קהילת לקויי השמיעה, ההיסטוריה והבלשנות של שפת הסימנים, תרגום בקהילה, תיאוריות הקשורות לתרגום, נושאים מקצועיים ואתיים וכן הדילמות שהמתורגמן עומד בפניהן במהלך עבודתו. בנוסף, המתלמדים עברו הכשרה מקצועית בתרגום לשפת הסימנים באמצעות משחקי תפקידים, שבמהלכם נכחו חברים מקהילת לקויי השמיעה, במטרה לעזור ולתת עצות למתלמדים. נוכחותם תרמה רבות למתלמדים וסיפקה להם תובנות באשר לצרכים ולציפיות של לקויי השמיעה בסיטואציות תרגום שונות. בתום הקורס ניכר הבדל ברמת המיומנות של המתלמדים. קורס ניסיוני זה היה צעד ראשון חשוב בהכשרת מתורגמנים לשפת הסימנים בדרום אפריקה, במטרה לענות על הביקוש הדחוף למתורגמנים לשפת הסימנים. תוכניות ההכשרה לא רק תורמות ומחזקות את קהילת לקויי השמיעה, אלא גם מבססות את התרגום לשפת הסימנים כמקצוע. לאור הקורס הניסיוני, נוצר צורך לפתח שתי תוכניות הכשרה שונות: התוכנית הראשונה היא תוכנית ארוכת טווח, הנמשכת שנתיים עד ארבע שנים. התוכנית השנייה היא קצרת טווח הנמשכת שישה חודשים עד שנה. התוכנית קצרת הטווח נועדה לענות על הביקוש המיידי למתורגמנים לשפת הסימנים וכן במטרה לשמש קורס רענון למתורגמנים מנוסים. הקורס הניסיוני סלל את הדרך לפתיחת קורסים מקיפים בתרגום לשפת הסימנים במוסדות להכשרה בדרום אפריקה (Akach and Morgan, 1999: 67-76).

באיטליה פתחו ארגון החרשים, הקרן ללקויי שמיעה ומוסדות חינוך פרטיים וציבוריים בשנים האחרונות סדנאות וקורסים להכשרת מתורגמנים לשפת הסימנים בעלי מיומנות טובה. אולם עדיין ישנם קורסי הכשרה באיטליה שאינם דורשים סטנדרטים של מיומנות גבוהה. סדנאות וקורסים אלו נפתחו בשל הביקוש הגובר למתורגמנים מיומנים. קורסים אלו כוללים לימוד שפת הסימנים האיטלקית, לימוד תיאוריות בתרגום וכן תרגום מעשי לשפת הסימנים. הקורס נמשך שנתיים והוא מספק בסיס טוב למקצוע (Bidoli, 2001: 136-137).

לאור ההשוואה בנושא ההכשרה המקצועית של מתורגמנים לשפת הסימנים בישראל ובמדינות אחרות, ניתן לומר כי ככל שהמודעות הציבורית עולה באשר לזכויות של לקויי שמיעה לקבל שירותי תרגום, כך חלה התפתחות בהכשרה המקצועית של מתורגמנים. קורסי ההכשרה בתרגום לשפת הסימנים הנפתחים כיום בישראל ובמדינות אחרות, כגון ארצות הברית, דרום אפריקה ואיטליה, הם קורסים מאורגנים יותר ונמשכים פרקי זמן ארוכים יותר. בקורסים אלו המתלמידים עוברים הכשרה תיאורטית בתרגום וכן הכשרה מעשית כדי לשפר ולקדם את מיומנותם המקצועית.

הארגון העיקרי שמספק שירותי תרגום מקצועיים ללקויי שמיעה בישראל הוא ארגון **מלא"ח** - מתורגמנים למען אנשים חרשים. ארגון זה נוסד בשנת 1985 בתל אביב ולאחר שנתיים הוקם סניף נוסף בחיפה. בזמן הקמתו מנה הארגון כעשרים וחמישה חברים. בשנת 1995, לאחר עשר שנות פעילות כארגון, הוא הפך לעמותה מוסדרת ומוכרת בחוק. הרעיונות שעמדו מאחורי הקמת העמותה הם לאפשר לה לקדם את שירותי התרגום, מתן הכרה בתרגום כעיסוק מוכר וקידום זכויותיו של המתורגמן כאיש מקצוע. בשנת 2000 היו רשומים בעמותה ארבעים וארבעה חברים מכל הארץ. העמותה הציבה לפניו מספר מטרות עיקריות: הגדלת מספר החברים בעמותה, מתן מענה ותמורה מקצועית לחברי העמותה, שיפור והעלאת רמת המקצועיות של חברי העמותה באמצעות סדנאות, קורסים והשתלמויות, העלאת המודעות בקרב הצרכנים ללקויי השמיעה לזימון שירותי תרגום ושיתוף פעולה וקיום קשר רציף עם בנוסף, עמותה זו מפיצה מידע על שירותי התרגום הניתנים בה ועל מקצוע התרגום. המעוניינים להצטרף לעמותה צריכים לסיים קורס הכשרה מקצועי למתורגמנים ולהתחייב לכללי האתיקה. העמותה מפיצה את רשימת המתורגמנים לכל המוסדות והארגונים, כגון: משטרת ישראל, בתי משפט, ארגוני חרשים ומוסדות רווחה. העמותה דואגת לקביעת מחירונים המעודכנים מדי שנה, ומפיצה אותם לכל המוסדות הנמצאים בקשר עם. כמו כן, העמותה מקיימת השתלמויות וימי עיון על ידי מורים לשפת הסימנים ומומחים לתרגום על מנת לשמור על רמת מקצועיות גבוהה ועל הידע של המתורגמנים לשפת הסימנים. העמותה מקיימת מפגשים מדי מספר חודשים על מנת לדון בהיבטים מקצועיים ולתת מענה, ייעוץ והדרכה לחברי העמותה. לסיכום, המטרה העיקרית של העמותה היא לקדם את שירותי התרגום לשפת הסימנים בישראל (www.hearing.org.il/n-malach.htm).

לשם הכרות מעמיקה עם עבודת המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל ועם ארגון מלא"ח, שהוא הארגון העיקרי האחראי לספק מתורגמנים מקצועיים ללקויי שמיעה, ערכתי שני ראיונות: הראיון הראשון הוא עם המתורגמנית אושרת גזל, העומדת בראש ארגון מלא"ח והראיון השני

הוא עם שרה גבאי, מתורגמנית וותיקה לשפת סימנים. לצורך עריכת הראיונות חיברתי שאלון המקיף מגוון רחב של נושאים: הכשרת המתורגמנים בישראל, זכויות לקוי השמיעה לתרגום, המתורגמנים ללקוי שמיעה בבית המשפט, שאלות כלליות על חוויות מיוחדות שהמתורגמניות נתקלו בהן במהלך עבודתן וכן שאלות הנוגעות לענייני כספים ומימון הוצאות של המתורגמנים. להלן אביא בקצרה את דברי שתי המתורגמניות¹:

בראיון שערכתי עם המתורגמנית אושרת גזל, העומדת בראש ארגון מלא"ח, היא סקרה את התפתחות הכשרת המתורגמנים ללקוי שמיעה בישראל עד ימינו². באשר לזכויות לקוי השמיעה לתרגום, היא ציינה כי לקוי השמיעה זכאים לקבל שירותי תרגום במגוון רחב של תחומים בחייהם היומיומיים, כגון: בריאות, בנק, מוסדות ממשלתיים כגון הביטוח הלאומי, בתי משפט, משטרה וכן בפגישות עם פסיכולוג. סטודנטים לקוי שמיעה זכאים לקבל תרגום באוניברסיטות, במכללות ובמרכזי שיקום. כמו כן קיימות הצגות מתורגמות לשפת הסימנים. המשטרה ובתי המשפט חייבים לספק ללקוי השמיעה שירותי תרגום. גם בעלי הזכויות בטלוויזיה מחויבים לספק תרגום לשפת הסימנים או לכתוביות בחלק מתוכניותיהם. בנוסף, בית הנשיא והכנסת מזמינים תרגום באירועים רשמיים שהם עורכים. המוסד שהיה אחראי עד לא מזמן על הקצאת מתורגמנים ושעות תרגום היה המרכז לשירותי תרגום של אגף השיקום במשרד העבודה והרווחה בשיתוף עם אגודת החרשים בישראל, אולם החל מהאחד בנובמבר 2004 המרכז עובר לידי ארגון "שמע". שעות התרגום ממומנות על ידי משרד העבודה והרווחה.

בנושא של תרגום ללקוי שמיעה בבתי משפט, ציינה אושרת כי כיום המתורגמנים עדיין לא עוברים הכשרה מיוחדת לקראת עבודתם בבית המשפט. כראש עמותת מלא"ח היא רואה חשיבות בהכשרה מעין זו, על כן אחת מהתוכניות של הארגון היא לארגן הכשרות והתמחויות למתורגמנים העובדים בבתי המשפט וכן בתחומי תרגום שונים. בתשובתה לשאלה על הקשיים המיוחדים שהמתורגמנים נתקלים בהם במהלך עבודתם בבית המשפט, היא השיבה כי ישנם שופטים שאינם מבינים את עבודתו של המתורגמן. לעיתים הם מתנגדים לתרגום או מקשים על עבודת המתורגמן. ישנם מקרים שבהם השופטים מאבדים את סבלנותם עד כדי עוינות וחושבים שהמתורגמן "עושה הצגות" או מדבר במקום לקוי השמיעה. לאור זאת, האחריות המוטלת על המתורגמן היא אחריות כבדה מאוד, לכן מחובתו של המתורגמן להיות בטוח שהוא מבין לחלוטין את האדם לקוי השמיעה. חוסר הבנה עלול לגרום לעיוותים במהלך המשפט. שרה גבאי, המתורגמנית השנייה שראיינתי, ציינה בעניין זה כי השופטים דווקא גילו יחס סובלני כלפיה, אך לא כלפי לקוי השמיעה. השופטים לא תמיד התייחסו בסובלנות כלפי לקוי השמיעה. לעיתים הם חשדו בתנועות הידיים שלהם וצעקו עליהם להפסיק לנפנף בידיהם. היו מקרים שבהם השופטים התקשו לקבל את לקוי השמיעה והיו שואלים בחוסר סבלנות "נו, מה הוא אומר?" הסגור והתובע, אף הם התנהגו בחוסר סובלנות והתייחסו במידה מסוימת בחשדנות כלפי לקוי השמיעה. באשר לתשלום עבור שירותי התרגום בבית המשפט, ציינה שרה גבאי כי בדרך כלל המדינה מממנת את שעות התרגום כאשר היא מזמנת את לקוי השמיעה.

¹ הראיונות המלאים כלשונם ראה נספחים א' ו-ב'.

² הרחבה בנושא הכשרת המתורגמנים בישראל ראה תחילת פרק זה.

אולם אם לקוי השמיעה הוא היוזם את פתיחת התיק בבית המשפט, ההוצאות עבור שעות התרגום חלות עליו.

בנושא התשלום עבור שירותי התרגום, ציינו שתי המתורגמניות כי מחיר שעת תרגום משתנה בהתאם למזמין שירותי התרגום ולחווה המסוכס בינו לבין המתורגמן. בנוסף, מחיר התרגום משתנה בהתאם לאופי התרגום, לדוגמא: תרגום של יום עיון יקר יותר מתרגום לסטודנטים באוניברסיטה. שרה גבאי הוסיפה בעניין זה כי בעבור התרגום לשפת הסימנים בטלויזיה המתורגמנים מקבלים תמורה גדולה יותר מאשר בעבודות תרגום אחרות, כגון תרגום בתחום הבריאות והרווחה. בדרך כלל המתורגמנים הם נותני שירות (פרי לנסרים) ועל כן התשלום עבור הוצאות נסיעה אינו מחויב ותלוי בהסכם בין הלקוח לבין המתורגמן. ישנם מקרים שבהם ניתנת הנחה על עבודת התרגום, למשל כאשר ארגוני החרשים מזמינים את התרגום או כאשר המתורגמן מוזמן לעבודה הנמשכת שעות רבות, כגון תרגום מספר קורסים באוניברסיטה בסמסטר אחד. לקוי שמיעה עובד זכאי לארבעים וחמש שעות תרגום, הממומנות על ידי משרד העבודה והרווחה. המוסד לביטוח לאומי מממן את שעות התרגום לסטודנטים לקויי שמיעה, הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה. המשטרה ובית המשפט מממנים את שעות התרגום כאשר הם מזמינים את לקוי השמיעה. לקוי שמיעה או מוסד הפונים למתורגמן באופן פרטי משלמים לו באופן פרטי.

שתי המתורגמניות ציינו כי הן חשות סיפוק והנאה מעבודה זו וחשות כי הן תורמות לשילוב לקויי השמיעה בחברה. אושרת גזל הדגישה במיוחד את הסיפוק שלה מהתרגום בחינוך, במסגרת עבודתה במרכז להכשרה ולשיקום מקצועי ליד בית החולים "ליווינשטיין". במרכז שיקום זה לומדים אנשים, מגיל שמונה עשרה, קורס מקצועי. היא חשה כי בזכות התרגום לקויי השמיעה מסוגלים ללמוד ולהצליח בקורס מקצועי, העוזר להם בחייהם בעתיד. במסגרת עבודה זו היא מתרגמת ללקויי שמיעה את תהליך האבחון המקצועי שהם עוברים לפני תחילת הלימודים. ישנם מקרים קשים ולעיתים מרגשים ונוגעים ללב, ולעיתים אף מכעיסים. כלומר, יש רגעים בתרגום המלווים במעורבות רגשית רבה.

לסיכום, ניתן לראות כי בישראל ובמדינות אחרות מייחסים חשיבות רבה לעבודתם של המתורגמנים, במטרה לשפר את תנאי חייהם של לקויי השמיעה. על מנת שהמתורגמנים יוכלו למלא את תפקידם כראוי מבחינה מקצועית, פועלים ארגוני המתורגמנים בשיתוף עם מוסדות ממשלתיים ואקדמאים לפתח קורסים להכשרה מקצועית של מתורגמנים לשפת הסימנים. ככל שהמודעות לצרכים של לקויי השמיעה עולה, כך גוברת ההכרה בצורך להכשיר מתורגמנים בקורסים מאורגנים ומקצועיים. בשני הראיונות שערכת, הדגישו המתורגמניות כי הן חשות בתועלת של עבודתן בשילוב אוכלוסיית לקויי השמיעה בחברה, לקידומה ולשיפור תנאי חייה.

פרק רביעי

קוד האתיקה של מתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל בהשוואה למדינות אחרות

בשל ההכרה בחשיבותו של המתורגמן בחיי האדם לקוי השמיעה, פרסמו ארגוני המתורגמנים בישראל ובמדינות אחרות בעולם מספר עקרונות להתנהגות אתית, שהמתורגמנים מחויבים להם במהלך עבודתם. עקרונות אלו נועדו להגן הן על לקויי השמיעה והן על מקצוע המתורגמנות, שמטרתו לשרת את האנשים המתקשים לתקשר עם הסביבה. הודות למתורגמנים, קהילת לקויי השמיעה שווה לאוכלוסייה השומעת מבחינת זכותה לתקשר עם הסביבה. למעשה, מערכת התקנות הקובעות את ההתנהלות המקצועית של המתורגמנים זהה למערכת ההתנהלות של מקצועות אחרים, תוך הדגשה יתרה על המאפיינים האתיים הגבוהים של תפקיד המתורגמן במתן עזרה ותמיכה לקבוצות המתקשות לתקשר עם הסביבה השומעת (www.silentwordministries.org/ministry/ridethics.htm). מטרת הקוד האתי היא להנחות ולכוון את המתורגמנים להתנהגות מקצועית, על מנת להבטיח מתן שירות באיכות גבוהה לצרכנים ולשמור על סטנדרטים גבוהים בתרגום (Tate and Turner, 2001: 53). בנוסף, מטרת הקוד האתי היא לא רק להציג כללים אתיים בסיסיים המחייבים את המתורגמנים בעבודתם, אלא גם לעודד אותם לפתח בעצמם יכולת שיפוט אתית (www.najit.org/ethics.html). פרק זה עוסק בפירוט של כללי קוד האתיקה והקווים המנחים לעבודת המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל בהשוואה לכללי האתיקה במדינות אחרות בעולם. כמו כן הפרק עוסק בבעיות

הטמונות בקוד האתיקה ובסתירות בין העקרונות המנחים של קוד זה לבין מימושם מבחינה מעשית.

המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל מחויבים לקוד האתיקה המקצועית, שחובר על ידי ארגון המתורגמנים למען אנשים חרשים (מלא"ח). קוד האתיקה פורסם, בין היתר, גם על ידי אגודת החרשים בישראל (אח"א). להלן פירוט כללי האתיקה המקצועית של המתורגמנים לשפת הסימנים כפי שפורסם על ידי אגודת החרשים בישראל ועל ידי ארגון מלא"ח:

הכלל הראשון הוא שהמתורגמן צריך לשמור את כל המידע הקשור למשימת התרגום בסודיות גמורה. אסור לו לגלות אינפורמציה כלשהי, כגון: שמות, מקום התרגום, תוכן ותאריך לגבי משימת התרגום לכל גורם שהוא. המתורגמן צריך להיות מודע לכך כי גם פרטים קטנים, שלכאורה נראים שוליים, יכולים לגרום לנזק ולאי נעימות.

הכלל השני הוא שהמתורגמן חייב להעביר את המסר בדיוקנות. הוא צריך להעביר הן את התוכן והן את רוח הדברים המקוריים. עליו להשתמש בשפה המובנת ביותר ללקוח. המתורגמן חייב לזכור כי הוא אינו אחראי לתוכן השיחה, אלא אחריותו מוגבלת להעברת תוכן השיחה בדיוקנות בלבד.

הכלל השלישי הוא שחל איסור על המתורגמן ליעץ או להוסיף דעות אישיות וכל אינפורמציה שלא נאמרה בנושאים הקשורים לעבודת התרגום - אסור למתורגמן להשמיט או להוסיף דברים, גם אם אחד הצדדים במשימת התרגום מבקש זאת. במקרה שהצדדים המשתתפים בסיטואציה התרגום נתקלים בבעיה של תקשורת, אסור למתורגמן להתערב באופן אישי. תפקידו היחיד הוא לקדם את העברת התקשורת בין הצדדים.

הכלל הרביעי הוא שהמתורגמן חייב להפעיל את שיקול דעתו באשר למיומנויות הנדרשות בתרגום, סביבת התרגום וטיב הלקוח כאשר הוא מקבל על עצמו משימת תרגום. חל איסור על המתורגמן לבצע משימת תרגום כאשר הוא חש כי אינו יכול לבצעה. ייתכן שסיטואציות מסוימות יתגלו כלא נוחות עבור המתורגמן או עבור הלקוח, כגון: תרגום בנושאים שנויים במחלוקת עבור המתורגמן, הקשורים למשל בדת ובפוליטיקה. חל עליו איסור לתת שירותי תרגום עבור בני משפחה או מכרים אישיים. הקרבה האישית עלולה להשפיע על האובייקטיביות של המתורגמן במהלך עבודתו.

הכלל החמישי הוא שהמתורגמן חייב לבקש תמורה עבור שירותיו בצורה מקצועית ומיושבת. כמו כן הוא צריך להתמצא בתעריפים המקובלים במקצוע ולקבוע תעריף מתאים.

הכלל השישי הוא שהמתורגמן חייב להתנהג בצורה הולמת את תפקידו. המתורגמן יתנהג בצורה שמכבדת את עצמו, את לקוחו והולמת את אופי הסיטואציה, מבחינת לבוש מתאים והתנהגות המאפיינת איש מקצוע בכל שלבי המשימה.

הכלל השביעי הוא שהמתורגמן צריך להתעדכן ולקדם את ידיעותיו ומיומנותו המקצועיים על ידי קיום קשרי גומלין עם חברים למקצוע, פגישות מקצועיות והשתלמויות.

הכלל השמיני הוא שהמתורגמן חייב לשמור על רמה מקצועית גבוהה ולהיות נאמן לכל הכללים שנקבעו בקוד האתיקה של המתורגמנים.

כאשר בוחנים את כללי האתיקה של המתורגמנים ללקויי שמיעה בישראל, נראה כי הכלל של שמירה על סודיות המידע הקשור למשימת התרגום הוא כלל בעל חשיבות רבה. המתורגמנים

צריכים לכבד את הפרטיות של לקוחותיהם ולשמור בחשאיות על כל מידע הנאמר במהלך עבודת התרגום. כלל זה משותף לכל בעלי התפקידים הנחשפים לאינפורמציה הקשורה לפרט במסגרת תפקידם. המתורגמים יכולים להשתחרר ממחויבות זו רק ברשות הלקוחות או כאשר החוק מחייב אותם לעשות כן. בנוסף, ישנם כללים בקוד האתיקה הקשורים למקצועיות של המתורגמן. בראש ובראשונה עליו לעשות כמיטב יכולתו כדי להעביר את המסר כלשונו ובצורה נאמנה. המתורגמן צריך לשמור על אמינות ועל הגינות בעבודתו וביחסו לצרכני התרגום. עליו לנצל את מלוא יכולתו המקצועית ולהפעיל את שיקול דעתו במשימות התרגום. כמו כן הוא צריך לדאוג לקדם את ידיעותיו ומיומנותו המקצועית. לסיכום, ניתן לומר כי הופעתו האישית של המתורגמן, שמירה על סטנדרטים גבוהים של מקצועיות ועל הכללים שנקבעו בקוד האתיקה של המתורגמים הם ערובה להצלחתו במשימות התרגום ובמתן שירות נאמן ללקוחותיו לקויי השמיעה.

ארגוני המתורגמים ללקויי שמיעה במדינות שונות בעולם פרסמו אף הם כללי אתיקה שהמתורגמים מחויבים כלפיהם במהלך עבודתם. כאשר משווים בין כללי האתיקה במדינות שונות בעולם לבין כללי האתיקה בישראל, נראה כי ישנם קווים משותפים ביניהם. קוד האתיקה של ארגוני המתורגמים ללקויי שמיעה בארצות הברית (RID), בבריטניה (CACDP), באוסטרליה (NSW) בסקוטלנד (SASLI) ובהולנד (NBTG) מדגישים אף הם, בדומה לקוד האתיקה בישראל, את חשיבות השמירה על סודיות המידע הקשור למשימותיהם של המתורגמים. כמו כן יש הדגשה של החשיבות בשמירה על רמת מקצועיות גבוהה, הכוללת: תרגום מסרים בצורה נאמנה, הימנעות ממתן ייעוץ או הבעת דעות אישיות, הפעלת שיקול דעת בקבלת משימות בהתאם לכישוריהם ומיומנותם של המתורגמים וכן שאיפה להרחבת הידע ומיומנות מקצועית באמצעות השתתפות בהשתלמויות, במפגשים מקצועיים, באינטראקציה עם עמיתים למקצוע וקריאת ספרות עכשווית בנושא.

בנוסף לקווים המשותפים, אפשר להבחין בדגשים מיוחדים ובתוספות בקוד האתיקה בקרב ארגוני המתורגמים ללקויי שמיעה במדינות אלו, בהשוואה לקוד האתיקה של המתורגמים בישראל. להלן פירוט הדגשים והתוספות אצל ארגוני מתורגמים במדינות השונות:

בקווים המנחים למתורגמן של ארגון המתורגמים בארצות הברית בשם (RID) Registry of Interpreters for the Deaf) יש הדגשה על ההיבטים האישיים של המתורגמן. עליו להיות אדם בעל אופי מוסרי גבוה, ישר, בעל מצפון, אדם מסור, נאמן ובעל בגרות נפשית. בנוסף, המתורגמן צריך להעביר לא רק את דברי הדובר כלשונו, אלא גם את הרעיונות ואת הכוונות העומדים מאחורי דבריו. חל איסור על המתורגמן לעודד את לקויי השמיעה לקבל החלטות בעניינים משפטיים או אחרים לטובתם, רק משום שהמתורגמן חש סימפאטיה כלפיהם בשל היותם לקויי שמיעה. בכל הקשור לתרגום בתחום המשפטי, המתורגמן צריך להודיע לבית המשפט על מידת הידע בקריאה ובכתיבה של לקוי שמיעה, על מנת להחליט אם התרגום יעשה בכתב או באמצעות שפת הסימנים. כמו כן המתורגמן ישאף לשמור על הכבוד ועל הטוהר של שפת הסימנים ולהיות מוכן ללמוד סימנים חדשים. המתורגמן ישתדל, במידת האפשר, לקחת אחריות לחינוך הציבור בכל הקשור לתקשורת עם לקויי השמיעה והכרה כי אי-הבנות

בתקשורת עם לקויי השמיעה נגרמות בשל חוסר ידע של הציבור בנושא חירות ותקשורת עם לקויי שמיעה (www.silentwordministries.org/ministry/ridethics.htm).

בקוד האתיקה של ארגון המתורגמנים בבריטניה בשם CACDP (Council for the Advancement of the Communication with Deaf People), ישנם כללים המסדירים את התנהגות המתורגמן לפני ביצוע משימת התרגום המוטלת עליו. עליו לציין בפני לקוחותיו את דרגתו המקצועית, כלומר אם הוא מתורגמן מתלמד או מתורגמן מוסמך. חל עליו איסור להאציל משימות מבלי להתייעץ עם הצדדים המעורבים. בנוסף, בכללי האתיקה ישנו פירוט רב על אופן ביצוע משימות התרגום: המתורגמן יכול לקבל עצה מקצועית והנחיה מיועצים או ממסגרות תמיכה אחרות, אם הוא רואה צורך בכך. אם המתורגמן נתקל בקשיים בלתי צפויים, העולים במהלך התרגום, הוא ינסה להתגבר עליהם בצורה מקצועית, אך אם אין אפשרות לעשות זאת המתורגמן ישקול לתת את משימת התרגום למתורגמן אחר היכול להתמודד עם קשיים אלו בצורה טובה יותר. המתורגמן צריך לנקוט באמצעים מתאימים על מנת להבטיח תקשורת טובה בין אנשים שיש להם רקע לשוני או תרבותי אחר. המתורגמן לא ישתמש במידע הקשור למשימת התרגום לטובתו האישית או לטובת אדם אחר. אחד מכללי האתיקה החשובים הוא שמירה על סודיות המידע, אך שמירת הסודיות אינה מונעת חשיפת מידע כאשר החוק דורש זאת (Brennan and Brown, 1997: 179-180).

ארגון המתורגמנים ללקויי שמיעה בסקוטלנד בשם SASLI (Scottish Association of Sign Language Interpreters) מפרט, בין היתר, את קוד ההתנהלות האתית הנוגע להעסקת מתורגמנים מתלמדים בבית משפט: חל איסור להעסיק מתורגמנים מתלמדים כמחליפים של מתורגמנים מוסמכים. במסגרת תוכנית ההכשרה, ישנה חשיבות שהמתלמד יעבוד באחריותו של מתורגמן מוסמך ומקצועי באישור כל הצדדים המעורבים במשפט. בנוסף, המתלמדים יופנו למשימות המתאימות להם בהתאם למיומנותם המקצועית. ארגון המתורגמנים ללקויי שמיעה יהיה אחראי על המתלמדים בבית המשפט (Brennan and Brown, 1997: 182).

קוד האתיקה של אגודת המתורגמנים בהולנד בשם NBTG כולל מספר כללי אתיקה המייחדים אותו ועוסקים במגוון נושאים. אחד הנושאים מוקדש ליחסי המתורגמן עם לקוחו - המתורגמן צריך לשאול את הלקוח אם הוא יודע את זכויותיו ואת חובותיו, כפי שצוין בקוד האתיקה ואת דרכי התנהלות התרגום. המתורגמן ידון עם הלקוח על דרך התקשורת המועדפת עליו, כלומר תרגום בכתב או בשפת הסימנים. אם הלקוח הוא קטין, הוריו או האפוסטרופוס הממונה עליו יהיו אחראים ישירות עליו. כמו כן צוין בקוד האתיקה כי המתורגמן אחראי לתקשורת, אך אינו אחראי לכל ההשלכות הקשורות לסיטואציה עצמה. אם המתורגמן נחשף למידע העלול לסכן אחרים, סכנה גופנית או מנטלית, או מאיים עליהם, עליו להזהירם. בקשריו עם עמיתיו למקצוע, המתורגמן יסייע להם אם יש צורך בכך. המתורגמן לא יבקר את לקוחותיו או את עמיתיו למקצוע במהלך התרגום, אך הוא יכול לעשות זאת כאשר הוא נפגש עם עמיתיו בפגישות ייעוץ. במקרה שהמתורגמן רואה כי עמיתו למקצוע מפר את קוד האתיקה, עליו להביא זאת לתשומת ליבו. אם יש צורך בכך, יפנה למחלקת תלונות באגודת המתורגמנים (www.nbtg.nl/engels/codofethics.html).

קוד האתיקה של אגודת המתורגמנים בקנדה בשם (AVLIC The Association of Visual Language Interpreters of Canada) מדגיש את הצורך של המתורגמן לקבל אחריות לכל החלטותיו המקצועיות, למעשיו, לכשירותו ולמיומנותו. המתורגמן ישמור בראש ובראשונה על האינטרסים של לקוחותיו וינהג בהגינות וביושר כלפיהם. עליו להיות מודע לנסיבות אישיות או לניגוד אינטרסים שעלולים לפגוע ביעילות עבודתו. במקרים אלו הוא ימנע מלבצע את משימת התרגום. כאשר המתורגמן פועל במסגרת צוות מקצועי, כגון: צוות חינוכי או צוות רפואי, הוא יגביל את עצמו למשימת התרגום בלבד. במקרים שישנם לקויים בתקשורת במסגרות אלו, מן הראוי שיעיר על כך ויציע פתרונות לשיפור התקשורת. המתורגמן ימנע מלתמרן את הסיטואציה לטובתו האישית. בנוסף, הוא צריך להכין את עצמו היטב לפני בואו לבצע את משימת התרגום ובמהלך התרגום עליו להישאר ניטרלי (www.avlic.ca/code).

לאחר סקירת הכללים האתיים, שהמתורגמן לשפת הסימנים בישראל ובארצות אחרות מחויב כלפיהם, נשאלת השאלה האם המתורגמן חייב לפעול לפי קוד האתיקה כלשונו וכרוחו או יכול לחרוג ממנו במידה מסוימת, כאשר הוא נתקל בסיטואציות בלתי נצפות הדורשות חריגה מכללי האתיקה? במילים אחרות, האם המתורגמן צריך לדבוק בכללי האתיקה בכל מחיר או שהוא יכול להפעיל את שיקול דעתו בפתרון בעיות שבהן נתקל במהלך משימת התרגום? אחת הבעיות היא שהקוד האתי אינו יכול לצפות את כל המצבים האפשריים שבהם המתורגמן יכול למצוא את עצמו ולהציע פתרונות מוכנים לכל בעיה שצצה. במצבים אלו המתורגמנים צריכים להבין את הבעיות ולמצוא להן פתרונות, בהתבסס על מיטב הבנתם של רוח הקוד. החוקרים Turner ו-Tate מתמקדים במאמרם (2001) בהיבט מסוים בתפקיד המתורגמן, המבקש לחקור את הקווים המנחים האתיים הבולטים במקצוע ולהעלות פרשנויות מעשיות של קווים מנחים אלו בסיטואציות תרגום מסוימות. הם בחנו ביתר תשומת לב, מנקודת מבטו של המתורגמן את הבעיות הקשורות לקוד האתי ועסקו בסתירות בין העקרונות האתיים של המקצוע לבין מימושם הלכה למעשה (Tate and Turner, 2001: 53-54).

יש הרואים בתרגום סוג של מכניקה וכי המתורגמן הוא כלי חיוני שתפקידו העיקרי הוא העברת מסרים בין אנשים שאינם חולקים שפה משותפת. לדעת כותבי המאמר Turner ו-Tate (2001), הקוד האתי משקף את האופי המכני של המתורגמנים, הוא חסר מרקם עשיר ובעל ממד אחד, שאינו מאפשר למתורגמנים לפעול בדרכים המתאימות לסיטואציה ספציפית. הקוד מגביל לפעמים את המתורגמן, בכך שמעודד אותו לפעול בדרך אחת, כאשר הוא יודע שהוא יכול לפעול בצורה יעילה יותר אם היה נוקט בדרך אחרת, אשר נראית לו סותרת לקוד האתיקה (Tate and Turner, 2001: 54-56).

לאור הנאמר לעיל, בדקו שני החוקרים באיזו מידה המתורגמנים מפעילים את שיקול דעתם במהלך עבודתם. לצורך זה הם הציגו בפני המתורגמנים ארבע סיטואציות היפותטיות, שבהן היו דילמות המחייבות להחליט האם לדבוק בקוד האתי או להפעיל את שיקול הדעת כדי לפתור אותו. החוקרים ביקשו מהמתורגמנים להגיב על הסיטואציות כפי שהיו מגיבים במציאות, אם

היו מוצאים את עצמם בסיטואציות מעין אלו. **הסיטואציה הראשונה** מתרחשת במרפאה - הרופא רושם לחרש תרופה בשם Visapen ומציין שהתרופה חזקה ועליו ליטול אותה פעם אחת ביום. המתורגמן מאיית לחרש את שם התרופה. החרש שואל אם אפשר לקחת מספר כדורי ויטמינים בבת אחת והרופא נענה בחיוב. המתורגמן חש שחלה אי הבנה, כלומר שהחרש חשב שהתרופה שהרופא רשם לו היא ויטמין. הנשאלים התבקשו לומר כיצד היו מגיבים בסיטואציה זו ומדוע. כמעט כל הנשאלים (99%) העדיפו להפעיל את שיקול דעתם ולהעמיד את הרופא והחולה לקוי השמיעה על אי ההבנה שנוצרה ביניהם, מאשר לדבוק בקוד האתי המחייב להעביר את המסר בדייקנות, ללא תוספות מצד המתרגם וללא התערבותו. רק אחוז אחד היה פועל על פי הקוד האתי ולא היה מוסיף דברים משלו (Tate and Turner, 2001: 57).

הסיטואציה השנייה מתארת אישה חרשת בהריון, שהולכת לבדיקה. המתורגמן יודע שהאישה אינה רוצה לדעת את מין העובר, אך במהלך הבדיקה אמר הגינקולוג שיש לה בן. השאלה שהופנתה לנשאלים הייתה מה הם היו עושים במקרה זה ומדוע? מרבית הנשאלים (72%) ענו שהם היו מתערבים ופועלים בצורה לא מכנית, כלומר לא על פי קוד האתיקה. להלן דוגמאות לתגובות הנשאלים: "אני חושבת שהייתי מספרת לה שהרופא אמר כעת את מין העובר, והייתי שואלת אותה אם היא רוצה לדעת", "לא הייתי מספרת לה, אך הייתי מיידעת את הרופא שאין בכוונתי לספר לה". לעומתם, 23% ענו שלא היו מתערבים ופועלים על פי כללי האתיקה, דוגמא: "אני הייתי מתרגמת 'זה בן' משום שאישה שומעת הייתה שומעת את דברי הרופא. בהחלטתי לתרגם 'זה בן' אני פועלת להשוות את מעמד האישה החרשת למעמדה של האישה השומעת מבחינת זכותה לתקשורת מדויקת" (Tate and Turner, 2001: 57-58).

שתי סיטואציות אלו בוחנות באיזו מידה המתורגמנים פועלים בהתאם לקוד האתיקה, המורה למתורגמן לתרגם בדייקנות מבלי להוסיף או להשמיט דבר. בשתי הסיטואציות השיבו מרבית הנשאלים כי היו פועלים על פי שיקול דעתם וחורגים מקוד האתיקה. בסיטואציה של התרופה הם היו מוסיפים מידע ובסיטואציה של התינוק הם היו משמיטים מידע. לאור זאת, ניתן לטעון כי הקוד אינו מאפשר למתורגמנים לתפקד בצורה אופטימלית במצבים מסוג זה. הקוד יכול ליצור חששות אצל המתורגמנים, משום שהוא נראה לא הולם בחלק מן המקרים. בסיטואציה של התרופה, נראה כי הסיבה לדעה כי הדבקות בקוד האתי משנית, היא בשל ההשלכות הרפואיות. כאשר המתורגמן עומד בפני סיטואציות מסוג זה, יש לו מחויבות להבטיח שכל המידע יתורגם בצורה מובנת וברורה. הנשאלים חשו שתפקידם במציאות אינו תואם תמיד לקוד שהם מחויבים כלפיו, ועל כן יש צורך לחרוג ממנו. בסיטואציות אלו הפעילו המתורגמנים את השכל הישר שלהם, שהתפתח עם הידע ועם הניסיון שלהם בתרגום ובעבודתם עם קהילת החרשים. המתורגמנים שבחרו לא להתערב ראו כי הקוד האתי קובע את הגבולות לעבודה טובה. אין הם רוצים להרחיק לכת מגבולות של הקוד האתי, אפילו בנסיבות כגון אלו (Tate and Turner, 2001: 58-60).

הסיטואציה השלישית שניתנה לנשאלים מתרחשת בראיון לקבלת עבודה. במהלך הראיון המתורגמן מבחין כי החרש אינו מציג את עצמו בצורה כזאת שתבטיח שהוא יתקבל לעבודה.

המתורגמן יודע שאדם זה יכול לבצע את העבודה בצורה טובה. המתורגמן יכול ללטש את דברי החרש, כך שיוכל לעמוד בציפיות המראיין. השאלה שהופנתה לנשאלים הייתה מה היו עושים ומדוע? בסיטואציה זו השיבו מרבית הנבדקים (68%) כי הם לא היו מתערבים ומתרגמים את דבריו של החרש בדיוקנות, ללא תוספות או השמטות, בהתאם לכללי האתיקה. 32% בלבד מהנשאלים טענו שהיו מתערבים. הנשאלים טענו כי אין באחריותם להבטיח שהמועמד יציג את עצמו בצורה טובה ואם היו מלטשים את דבריו יתר על המידה, המראיין היה עלול לחשוך בכך. לכן התרגום צריך לשקף בדיוק את דברי החרש. יש לציין שישנם נבדקים שאמרו כי היו משתמשים במונחים במשלב גבוה יותר, אך לא היו מכניסים שינויים לתוכן עצמו (Tate and Turner, 2001: 60-61).

הסיטואציה הרביעית מתרחשת בבית משפט - חרש הובא לדין בשל שוטטותו מסביב לבית הספר הישן שלו. המנהל הזהיר אותו פעמים רבות שיפסיק לשוטט, אך ללא הועיל. השופט אסר על החרש להתקרב למרחק של חמש מאות מטרים מבית הספר. אף אחד מהנוכחים במשפט לא ציין את המקום החשוב שתופס בית הספר בחייו של החרש. השאלה שהופנתה לנשאלים הייתה האם הם היו אומרים משהו בעניין זה ומדוע? מרבית הנבדקים (69%) ענו שלא היו אומרים דבר, בין אם ישירות בבית המשפט ובין אם בעקיפין באמצעות עורך דינו של החרש. רבים מהנשאלים טענו שאין זה מתפקידם להתערב ועליהם לדבוק בכללי האתיקה. אולם שליש מהנשאלים השיב שהיה אומר משהו למישהו. מהתשובות ניתן לראות כי ישנה נכונות ברורה מצד המתורגמנים לפעול במסגרת גבולות תפקידם ואין הם מוכנים להתערב לטובת החרש. מבין הנשאלים שהיו מוכנים להתערב, יש שצינו שהיו מתערבים בעקיפין ופועלים בחשאיות ובדיפלומטיות, מחוץ להליכים הרשמיים. יש שהיו מתערבים ישירות באמצעות פנייה לשופט לקבל את רשותו לדבר בשמו של החרש. השאלה שעולה אצל המתורגמן בסיטואציה זו היא האם יש צידוק לומר משהו למישהו? אם נראה שמערכת המשפט מפלה לרעה את החרש, בכך שאינה מודעת לחשיבות בית הספר בחייו של החרש, אז המתורגמן הוא היחיד שיכול להבחין באפליה זו ולשנות את תוצאות המשפט (Tate and Turner, 2001: 62-63).

ניתן לומר, על פי תשובות הנשאלים לכל ארבעת הסיטואציות, כי מרביתם הפעילו את שיקול דעתם וחרגו מכללי האתיקה. לאור האמור לעיל, מסקנתם של כותבי המאמר הוא שהקוד האתי צריך להשתנות כך שינחה את המתורגמנים לפעול על פי המוסר ועל פי שיקול דעתם. בנוסף הם טוענים כי יש חשיבות להיעזר בניסיון של מתורגמנים מקצועיים בהתמודדות עם דילמות. כך ניתן לפתח קווים מנחים מקיפים יותר שיאפשרו למתורגמנים להתמודד עם המורכבות של מצבים רבים במהלך עבודתם. האסטרטגיות שמציעים המתורגמנים המנוסים יכולים לשמש נספח לקוד האתי הבסיסי, המייצג את לב הערכים של המתורגמן. נספח זה לא יספק את כל התשובות לבעיות, אך יציע למתורגמנים מידע כיצד ניתן להתמודד עם סיטואציות בעייתיות תוך שמירה על כללי האתיקה הבסיסיים. בנוסף, ארגוני המתורגמנים יכולים להנחות את המתורגמנים לנהוג בתבונה עם קוד האתיקה, בכך שיראו בהם קווים מנחים ויתנו לשכל הישר שלהם להחליט כאשר עומדים בפני סיטואציות בעייתיות (Tate and Turner, 2001: 63-65).

לסיכום פרק זה, ניתן לומר שמטרת הקוד האתי היא להנחות ולכוון את המתורגמן להתנהגות מקצועית, כדי להבטיח שירות באיכות טובה ולשמור על סטנדרטים מקצועיים גבוהים בתרגום. מחויבות המתורגמן לקוד האתיקה מובילה לשאלה האם הוא חייב לפעול לפי קוד האתיקה כלשונו או יכול לעיתים לחרוג ממנו, במידה מסוימת, ולהפעיל את שקול דעתו כשנתקל בסיטואציה שלא ניתן לטפל בה במסגרת הקוד האתי? המחקר שתואר בפרק זה הראה שקוד האתיקה אינו יכול לתת מענה לכל הסיטואציות האפשריות, שהמתורגמן יכול להיתקל בהן, על כן יש חשיבות שהמתורגמן יראה בקוד האתיקה קווים מנחים ויפעל על פי שקול דעתו בפתרון הבעיות במהלך משימת התרגום.

פרק חמישי

ביצוע החוקים המעגנים את זכויות לקוי השמיעה בישראל לתרגום הלכה למעשה

לאור האמור בעבודה זו, על החוקים המעגנים את זכויות לקוי השמיעה בישראל לתרגום ועל חשיבות תפקידם של המתורגמנים בחיי לקוי השמיעה המאפשרים להם להשתלב בחברה, נשאלת השאלה האם זכויותיהם לתרגום מתקיימות הלכה למעשה? פרק זה יתמקד בישום החוקים המעגנים את זכויותיהם של לקוי השמיעה בישראל לתרגום והדרכים הננקטות לשיפורם ולקידומם.

ביצוע החוקים הקשורים לזכויות לקוי השמיעה **במערכת המשפט**, תלוי בראש ובראשונה בהכרה של מערכת זו, ובראשם השופטים, בצרכים המיוחדים של אוכלוסייה זו והשירותים שזקוקים להם. מבין השירותים שלקוי השמיעה זקוקים להם הם שירותם של מתורגמנים, שבעזרתם הם יכולים להביא את טיעוניהם בפני בית המשפט. השופטים האמונים על יישום החוקים במשפטים שפוסקים בהם, קובעים בסופו של דבר את ביצועם הלכה למעשה. באמצעי התקשורת מתפרסמים מקרים שבהם השופטים הקפידו על ביצוע הוראות החוק הקשורות לזכויות לקוי שמיעה לתרגום בבית המשפט. באחד המקרים מסופר על אדם חרש-אילם, ששחרר ממעצרו כיוון שלא חקרו אותו בשפת הסימנים. אדם זה נעצר בחשד שהכה את אישתו. המשטרה ביקשה מבית המשפט להאריך את מעצרו, אך סנגורו טען כי מרשו לא נחקר במשטרה בליווי תרגום לשפת הסימנים ולא דאגו לו למתורגמן בבית המשפט. השופט קיבל את טיעוני הסנגור והסכים להאריך את מעצרו של החשוד ביום אחד בלבד, שבמהלכו צריכה המשטרה למצוא מתורגמן לשפת הסימנים. המשטרה הייתה אמורה לדאוג למתורגמן שיעמוד לרשות החשוד בבית המשפט. אולם, מתורגמן לשפת הסימנים לא נמצא ועל כן שוחרר החשוד ממעצרו (הידיעה פורסמה בעיתון "מעריב" בתאריך 16 בינואר 2000). אולם קיימים מקרים שבהם השופטים ועורכי הדין אינם מודעים לצורך של לקוי השמיעה לקבלת תרגום. בראיונות

שערכת, ציינו שתי המתורגמות שישנם שופטים שאינם מבינים את עבודתו של המתורגמן ומתנגדים לתרגום או מקשים על עבודתו. לעיתים השופטים מגלים חוסר סובלנות כלפי המתורגמן או כלפי לקוי השמיעה. לעיתים הם חושדים בתנועות הידיים שלהם. גם הסגור והתובע מתנהגים לפעמים בחוסר סובלנות כלפי לקויי השמיעה ומתייחסים אליהם בנימה של חשדנות.

בנושא התרגום לשפת הסימנים או לכתוביות בתוכניות הטלוויזיה, דרש מבקר המדינה, בדין וחשבון שפרסם בשנת 2002, כי מפעילי תחנות הטלוויזיה יספקו לו דיווחים על ביצוע החוק אחת לארבעה חודשים, על מנת לבדוק את עמידתם בדרישות החוק. מבין הממצאים בדו"ח מבקר המדינה עולה כי רשות השידור לא עמדה בהתחייבותה לשדר לפחות רבע מכלל השידורים בעברית, שאינם בשידור חי, בליווי כתוביות המיועדות ללקויי שמיעה וכן לשדר פעם בשבוע מהדורת חדשות המתורגמת לשפת הסימנים. הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו אף היא לא עמדה בהתחייבותיה ומרבית התוכניות לא לוו בכתוביות בעברית. ממצאים נוספים שעלו מהדו"ח הן שהמועצה לשידורי כבלים ולווין לא הקפידה על קיום דרישות חוק הקלות לחרש ולא היה כל פיקוח ראוי על זכייני הטלוויזיה בכבלים ועל מפעיל השידורים בלווין. הטלוויזיה החינוכית, בשידוריה בערוץ השני, גם לא עמדה במכסת השידורים המלווים בכתוביות, הנדרשת בחוק (www.hearing.org.il/mevaker2002.htm). מהאמור לעיל, נראה כי יש צורך לנקוט בצעדים משמעותיים על מנת להגביר את המודעות בציבור לצורך של לקויי השמיעה לתרגום המלווה את משדרי הטלוויזיה. ככל שהמודעות גדולה יותר כך ישנה הקפדה רבה יותר על קיום הוראות החוק.

במסגרת המאמצים לשיפור ולקידום זכויותיהם של לקויי השמיעה לקבלת שירותי תרגום, מליאת הכנסת וועדותיה פועלות לדון במצב הקיים ולנסח הצעות חוק הקשורות בנושא. בין הצעות אלו הונחה הצעת חוק ב-24 ביולי 2002, שעניינה כתוביות ושפת הסימנים בשידורי טלוויזיה. הצעה זו באה לשפר את הזכויות הכלולות בחוק "הקלות לחרש" משנת 1992. בהצעת חוק זו עומד העיקרון של מתן אפשרות לאנשים עם מוגבלויות לקבל אותם שירותים כמו כל אזרח אחר בישראל, דהיינו העיקרון של שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות. הצעת חוק זו תטיל על ערוצי השידור בטלוויזיה ללוות את שידוריהם בכתוביות ובשפת סימנים כדי שלכל אוכלוסיית החרשים וכבדי השמיעה תהיה גישה לשידורים אלה. הצעת חוק זו עניינה להגדיל את מכסת התוכניות המלוות בכתוביות ובשפת סימנים באופן הדרגתי, תוך כדי ניסיון להביא להסכמה, ככל האפשר, של כל ערוצי השידור. כל תוכניות החדשות, לרבות התוכניות המשודרות בשידור חי, וכן מבזקי חדשות מיוחדים, ילוו בכתוביות בעברית בשידורים בעברית ובכתוביות בערבית בשידורים בערבית. כמו כן הועלה כי מספר תוכניות חדשות שבועיות, המלווה בתרגום לשפת הסימנים, לא יפחת משלוש וכן כל שידורי הטלוויזיה לגיל הרך ילוו בתרגום לשפת הסימנים. הצעת חוק זו כוללת סעיפי אכיפה, שלא היו קיימים בחוק "הקלות לחרש" (www.hearing.org.il/lawcaption.htm).

הצעת חוק נוספת שהונחה על שולחן הכנסת ביום כ' באדר ב' ה' תשס"א ה-24 במרץ 2003, הוצעה על ידי חבר הכנסת יצחק הרצוג. עניינה של הצעת חוק זו הוא מתן שירותי תרגום לשפת

הסימנים במשרדים ממשלתיים וברשויות מקומיות. ההצעה עוסקת במינוי נציג שירות העובד באותם משרדים, השולט בשפת הסימנים, על מנת שיוכל לשמש מתווך בין לקוי השמיעה לבין עובדי המשרדים השונים. כיום, על פי רוב, לקויי שמיעה המגיעים למשרדים ממשלתיים ולרשויות מקומיות אינם מסוגלים לתקשר עם עובדי המשרדים, אלא אם כן מגיע עמם אדם נוסף המכיר את שפת הסימנים אך לא תמיד יש באפשרותם לעשות זאת. הצעת חוק זו באה לפתור בעיה זו. יש לציין כי במדינות רבות במערב, פקידים העובדים במשרדי ממשלה ויודעים את שפת הסימנים מסייעים ללקויי השמיעה להתמודד עם המסד. מן הראוי שאף בישראל ישב נציג במשרדי הממשלה, היודע את שפת הסימנים ויוכל לסייע לציבור לקויי השמיעה לקבל שירות ברמה טובה ובזמינות גבוהה (<http://aisrael.org/hebrew/law1.asp>).

בנוסף לניסוח הצעות חוק והנחתן על שולחן הכנסת לדיון ולהצבעה, מתקיימות ישיבות בוועדות השונות של הכנסת. בישיבות אלו מעלים בעיות וקשיים שלקויי השמיעה נתקלים בהם, וביניהם הזכות לקבלת מתורגמן. אחת מהישיבות שעסקו בנושא זה הייתה הישיבה של וועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, שהתקיימה ב-3 ביוני 2002, שעל סדר יומה היה מצב הקליטה של העולים לקויי השמיעה. החוק קובע כי עולים חדשים לקויי שמיעה זכאים לשלושים ושתיים שעות תרגום בשנה. משתתפי הישיבה הביעו דאגה כי העולים אינם מודעים לזכויותיהם על מספר שעות התרגום המגיעות להן. מהממצאים עולה כי בשנת 2001 העולים החדשים ניצלו רק עשרה אחוזים מכלל שעות התרגום המגיעות להם. המשתתפים הביעו גם דאגה כי אין מספיק מתורגמנים ללקויי שמיעה ועל אחת כמה וכמה מתורגמנים לעולים חדשים היודעים את שפתם. לדעתם המדינה לא עשתה מאמץ מספיק להכשיר מתורגמנים, כולל מתורגמנים לעולים חדשים (www.knesset.org.il).

ישיבה נוספת בנוגע לזכויותיהם של לקויי שמיעה לתרגום, התקיימה בוועדה לקידום מעמד האישה, ב-11 ביוני 2002. על סדר יומה של הוועדה היה נשים עם מוגבלויות. בישיבה זו הועלתה הצעה להכניס לסל הבריאות את שעות התרגום. לעיתים נזקקים הורים לקויי שמיעה לקחת את ילדיהם השומעים על מנת שישמשו להם מתורגמנים בעת ביקורם אצל רופא או בכל תחום אחר שנוקקים לתרגום. המצב שילדים מתרגמים להוריהם יוצר לעיתים בעיות. בנוסף, בישיבה הועלתה בעיה שהביטוח הלאומי אינו מוכן לשלם עבור תרגום תמלול ללקויי שמיעה אשר אינם יודעים את שפת הסימנים. הביטוח הלאומי מוכן לשלם עבור אמצעי העזר לתרגום תמלול, כגון: מקרן ומחשב, אך לא עבור עבודת התרגום עצמה. משתתפי הוועדה הבטיחו לטפל בנושא ולדאוג להעלאת המודעות לתרגום הניתן ללקויי שמיעה (www.knesset.org.il/allsite).

לעיתים וועדות הכנסת מתכנסות כדי לדון בבעיות ובקשיים הקשורים בפגיעה באנשים עם מוגבלויות המצריכים פתרונות מיידים. דוגמא לכך היא ישיבת וועדת העבודה והרווחה, שהתכנסה ב-19 ביולי 2004 בראשותו של חבר הכנסת שאול יהלום. הישיבה התכנסה לאחר שאגף השיקום במשרד העבודה והרווחה הפסיק את עבודת מרכז התמיכה הפועל על ידי אגודת החרשים בישראל (אח"א) בסוף יוני 2004. לטענת משרד העבודה והרווחה, הפסקה זו באה עקב אי סדרים כספיים חמורים של אגודת החרשים. מרכז התמיכה מספק שירותים ללקויי שמיעה, וביניהם שירותי תרגום. בעקבות הפסקת עבודת מרכז התמיכה, הופסקו שירותי התרגום לשפת

הסימנים ומתורגמנים לשפת הסימנים לא קיבלו את משכורתיהם במשך מספר חודשים. הוועדה המליצה להמשיך את עבודת שירותי התמיכה במסגרת אגודת החרשים, לעזור לה ולחזק אותה גם מבחינה תקציבית, מתוך דאגה לשמירת זכויותיהם של לקויי שמיעה. בעקבות כך התחייב משרד העבודה והרווחה לחדש את שירותי התרגום והתמיכה לחרשים. יש לציין כי אגודת החרשים בישראל סיפקה במשך שישים שנה שירותים ללקויי שמיעה ועשתה מאמץ גדול כדי לקבל את הזכות לתפעל את המרכז לשירותי תמיכה כדי שהשירותים יהיו נגישים ללקויי השמיעה (www.shaulyahalom.co.il/yahalom). במסגרת מאמציו של משרד העבודה והרווחה להמשיך את תפעול השירותים הניתנים ללקויי שמיעה, בעקבות הפסקת פעילותו של המרכז מטעם אגודת החרשים, הוא פרסם בתאריך ה-15 ביולי 2004 בקשה לקבלת מידע בנושא הפעלת שירותי תמיכה ותקשורת לאנשים עם לקות שמיעה וחירשות. בקשה זו הופנתה לגופים המסוגלים והמעוניינים להפעיל מרכז מסוג זה, שבמסגרתו יינתנו כל השירותים הניתנים ללקויי שמיעה ובכללם שירותי תרגום לשפת הסימנים ותמלול (www.michrazim.lapam.gov.il). החל מהאחד בנובמבר 2004 עבר המרכז לתמיכה בלקויי שמיעה לאגודת "שמע". לאור האמור לעיל, ניתן לראות כי בוועדות הכנסת נעשים מאמצים כדי לשמור על זכויות לקויי השמיעה לתרגום ולהעלאת המודעות בעניין זה באמצעות דיונים והצעות חוק.

במסגרת פעילותם של ארגוני החרשים לשיפור ולקידום זכויותיהם של לקויי שמיעה, הם מנהלים מאבקים ציבוריים בשיתוף עם לקויי השמיעה, במטרה להעלות את המודעות הציבורית לגבי זכויותיהם ולהשפיע על מקבלי ההחלטות בנושא זה. אחד המאבקים הגדולים שניהלו לקויי השמיעה בישראל נערך במאי 2002 בשביתה שנמשכה שלושים ותשעה ימים. אגודת החרשים בישראל (אח"א) ארגנה את השביתה וייצגה את לקויי השמיעה בפני משרד האוצר. נציגי לקויי השמיעה הקימו אוהל מחאה בקריית הממשלה בירושלים. שביתה זו נערכה לאחר סיום שביתת הנכים, על כן בתחילה לא הסכים משרד האוצר לנהל משא ומתן בטענה שאוכלוסיית לקויי השמיעה הנם חלק מאוכלוסיית הנכים בישראל ולפיכך זכאית לזכויות ולהטבות הניתנות לנכים. אחת הדרישות העיקריות של אגודת החרשים הייתה הגדלת מכסת שעות התרגום של לקויי השמיעה זכאים לה, שעד אז עמדה על שש עשרה שעות שנתיות. האגודה דרשה להגדיל את מספר שעות התרגום לחמישים שעות שנתיות, להגדיל באופן משמעותי את שעות התרגום לשפת הסימנים ולכתוביות בשידורי הטלוויזיה ולהוסיף כתוביות במהדורות החדשות מדי יום. ללא הכתוביות ותרגום לשפת הסימנים ללקויי השמיעה אינם מסוגלים לעקוב אחר ההתרחשויות, כפי שטענה אחת ממשותפות השביתה באומרה: "אני רוצה תרגום לשפת הסימנים בטלוויזיה. כאשר יש פיגוע כולם מבינים ואני צריכה לגשת לאנשים ולשאול אותם מה קורה". דרישות נוספות של לקויי השמיעה היו: הכרה בשפת הסימנים הישראלית כשפה רשמית, קבלת קצבה מביטוח לאומי ללקויי שמיעה בוגרים מעל גיל שמונה עשרה, סיוע כספי ברכישת אמצעי תקשורת, כגון: מכשירי שמיעה, פקס ווידאופון ובקשה מהחברות הסלולריות להעביר ולקבל הודעות sms בחינם. לאחר שלושים ותשעה ימי שביתה חתמו נציגי לקויי השמיעה ומשרד האוצר על הסכם פשרה. לפי ההסכם, מספר השעות השנתיות לתרגום, שזכאים להם לקויי השמיעה ממשרד העבודה והרווחה, יועלה משש עשרה שעות לארבעים וחמש שעות. בנוסף סוכם על מתן דמי תקשורת אחת לארבע שנים לצורך הצטיידות באביזרים ובמכשור מיוחד. סעיפי ההסכם כוללים בנוסף: מתן קצבה חודשית של מאתיים שמונים ושמונה

שקלים ללקוי שמיעה עובד ומאתים ושישים שקלים ללקוי שמיעה שאינו עובד, הקמת מרכז סיוע ללקויי שמיעה בהתקשרותם עם גורמים אחרים, הגדלת תקציב מועדוניות לחרשים, הניתנים מטעם משרד העבודה והרווחה וכן הצעת חוק המציעה להעניק ללקויי שמיעה פטור מאגרת הטלוויזיה והרדיו (מתוך לקט ידיעות שהתפרסמו ב-ynet - www.ynet.co.il בין התאריכים ה-11 במאי 2002 ל-13 ביוני 2002).

לסיכום, ניתן לראות כי נעשים מאמצים על מנת שזכויותיהם של לקויי השמיעה בישראל לתרגום, המגיעות להם בחוק, יבוצעו הלכה למעשה במגוון תחומי חייהם, כגון: משפט ושידורי טלוויזיה. כמו כן נעשים מאמצים לשיפור ולקידום זכויותיהם באמצעות חקיקת חוקים, דיונים בוועדות הכנסת, שבהם מועלים הבעיות והקשיים שלקויי השמיעה נאלצים להתמודד עימם במהלך חייהם, וכן באמצעות מאבקים ושבתות להעלאת המודעות לבעיות של לקויי השמיעה.

סיכום

החוק בישראל מכיר בזכותם של לקויי שמיעה לשירותי תמיכה בתקשורת הכוללים, בין היתר, שירותי תרגום אינדיבידואלים לשפת הסימנים או לתמלול בתחומי חייהם השונים, כגון: בריאות, משפט, חינוך, רווחה ותעסוקה. החוק מעגן את זכותם של לקויי השמיעה להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה, כדי למצות את מלוא יכולתם האישית.

המתורגמנים הם חלק חיוני בחייהם של לקויי השמיעה. בעזרתם הם יכולים לתקשר עם החברה השומעת ולהשתלב בה. תפקידם של המתורגמנים לשפת הסימנים דומה לתפקידם של מתורגמנים לשפות מדוברות. שניהם מארגנים מחדש את המסר בשפת המקור לתוך תבנית של שפת היעד, על מנת שהקהל יוכל להבין את המסר. אולם, קיימים מספר הבדלים עיקריים ביניהם הקשורים לעבודתם היומיומית. אחד ההבדלים הוא שהמתורגמן לשפת הסימנים צריך להיות בקשר עין מתמיד עם לקוי שמיעה בשעת התרגום. הבדל נוסף הוא שהמתורגמן משתמש בנוסף לשפת הסימנים, גם בתנועות גוף ובהבעות פנים מודגשות במקום שינויי טון הדיבור אצל מתורגמנים לשפות מדוברות. עיקר עבודתם של המתורגמנים לשפת הסימנים הוא במסגרת הקהילה. בשני הראיונות שערכת, הדגישו המתורגמנים כי הן חשות את התועלת של עבודתן בשילוב אוכלוסיית לקויי השמיעה בחברה בתחומי חייהם השונים וכן הביעו את סיפוקן מתרומתן לשיפור תנאי החיים של אוכלוסייה זו.

ההכרה בחשיבות תפקידם של המתורגמנים בחיי לקויי השמיעה, הובילה את החברות בישראל ובמדינות אחרות בעולם לשיפור מקצועיותם ומיומנותם באמצעות קורסים להכשרה מקצועית, שמכינים את המתורגמנים לקראת מילוי תפקידם. תוכניות הלימודים בקורסי ההכשרה, שנפתחים כיום בישראל ובמדינות אחרות, כוללים בין היתר לימודים לחיזוק הידע ולהכשרה

מעשית בתרגום לשפת הסימנים ולהקניית מושגים הדרושים בתרגום קהילתי, משפטי וחינוכי. בנוסף לקורסי ההכשרה, קמו ארגוני מתורגמנים שתפקידם לדאוג לשיפור תנאי עבודת המתורגמנים ולהעלאת איכות שירותי התרגום.

במסגרת תפקידם, פרסמו ארגוני המתורגמנים, בישראל ובמדינות אחרות בעולם, עקרונות להתנהגות אתית, שהמתורגמנים מחויבים לעבוד על פיהם. עקרונות אלה נועדו להגן על האדם לקוי השמיעה, הנזקק לשירותי תרגום ועל מקצוע התרגום. מטרת קוד האתיקה היא להנחות ולכוון את המתורגמנים להתנהגות מקצועית, על מנת להבטיח שירות באיכות גבוהה ולשמור על סטנדרטים מקצועיים גבוהים בתרגום. יש לציין כי המתורגמנים צריכים לראות בכללי האתיקה קווים מנחים ולהפעיל את שיקול דעתם כאשר הם נתקלים בסיטואציות במהלך התרגום שלא ניתן לטפל בהן במסגרת הקוד האתי.

באופן כללי, ניתן לומר כי נעשים מאמצים על מנת שזכויותיהם של לקויי שמיעה בישראל לשירותי תרגום, המגיעים להם בחוק, יבוצעו הלכה למעשה. בנוסף נעשים מאמצים לשפר ולקדם זכויות אלו, בין היתר, באמצעות חקיקת חוקים, דיונים בוועדות הכנסת ועתירות לבתי המשפט. ארגוני החרשים, הדואגים לצורכיהם של לקויי השמיעה, מנהלים מאבקים ציבוריים במטרה להעלות את המודעות בקרב הציבור לבעיותיהם ולשפר תנאי חייהם. אחד ההישגים שהשיגו לקויי השמיעה, במסגרת מאבקהם, הוא הגדלת מכסת שעות התרגום.

מן הראוי שהציבור ומוסדות השלטון בישראל יהיו קשובים לצרכיה של קהילת לקויי השמיעה, החיה בקרבם, וימשיכו לפעול לשמירה על זכויותיה ולקידומה.

רשימת מקורות

1. קוד האתיקה של מתורגמנים לשפת הסימנים. פרסום מס' שת"ל/1192, תל אביב: אגודת החרשים בישראל.
2. מכלול השירותים שמציע אגף השיקום לאנשים עם לקות שמיעה. משרד הרווחה - אגף השיקום, מאי 2004.
3. גורני, ז., הכוהן ר. ואחרים (עורכים), מדריך זכויות ושירותים ללקויי שמיעה (חרשים וכבדי שמיעה) בישראל. מדינת ישראל, משרד העבודה והרווחה, אגף השיקום בשיתוף ארגוני החרשים וכבדי השמיעה, התש"ס, 1999-2000.
4. טירקל, יעקב, "שיווין בנגישות לשירותים משפטיים", מתוך: www.nfc.co.il/Articles (accessed [14.06.2004]).
5. ישובי, נעמה, "זכויות האדם בישראל - תמונת מצב 2002". מתוך: www.arci.org.il/hebrew-archi (accessed [14.06.2004]).
6. Akah, M., and Morgan, R., "Sign language interpreting in South Africa," in Erasmus, M. (ed.), *Liaison Interpreting in the Community*, Hatfield: Van Schaik Publishers, 1999, 67-76.
7. Bidoli, G. J., "Sign Language: A Newcomer to the Interpreting Forum." in: *The Interpreters Newsletter*, Trieste: Università degli studi di Trieste, 2001, Vol. 11, 131-147.
8. Brennan, M. and Brown R., *Equality Before the Law*, Durham: Deaf Studies Research Unit, University of Durham, 1997.

9. Isham, W. P., "Signed Language Interpreting." In: Baker, M. (ed.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, London and New York: Routledge, 1998, 231-235.
10. Harrington, F. J., "The Rise, Fall and Re-invention of the Communicator: Re-defining Roles and Responsibilities in Educational Interpreting." in: Harrington, F. J. and Turner G. H. (eds.), *Interpreting Interpreting*, Coleford: Douglas McLean, 2001, 89-101.
11. Harrington, F. J., "Interpreting in Social Services: Setting the Boundaries of Good Practice?" in: Harrington, F. J. and Turner G. H. (eds.), *Interpreting Interpreting*, Coleford: Douglas McLean, 2001, 111-122.
12. McIntire, M. L., "Foreword", in: Harrington, F. J. and Turner. G. H. (eds.), *Interpreting Interpreting*, Coleford: Douglas McLean, 2001, xv-xvi.
13. Pöchhacker, F., "The Community Interpreter Task: Self-Perception and Provider Views", in: Roberts, R., Carr S.E. and others (eds.), *The Critical Link 2: Interpreter in the Community*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999, 49-65.
14. Tate, G. and Turner G.H., "The Code and the Culture: Sign Language Interpreting - in Search of the New Breed's Ethics." in: Harrington, F. J. and Turner G. H. (eds.), *Interpreting Interpreting*, Coleford: Douglas McLean, 2001, 53-66.
15. www.silentwordministries.org/ministry/ridethics.html (accessed [19.10.2004])
16. www.najit.org/ethics.html (accessed [20.08.2004])
17. www.avlic.ca/code (accessed [19.10.2004])
18. www.nbtg.nl/engeles/coeofethics.html (accessed [1.08.2004])
19. www.hearing.org.il/n-malach.htm (accessed [29.06.2004])
20. www.hearing.org.il/mevaker2002.htm (accessed [04.08.2004])
21. www.hearing.org.il/n-law.htm (accessed [28.07.2004])
22. www.hearing.org.il/lawcaption.htm (accessed [22.07.2004])
23. www.weizmann.ac.il/communication/ch-8/signTranslatorInterview.htm (accessed [21.06.2004])

24. www.shaulyahalum.co.il/yahalom/article.asp (accessed [27.07.2004])
25. www.beitberl.co.il/datapages/print.asp (accessed [04.08.2004])
26. www.knesset.org.il (accessed [22.07.2004])
27. <http://aisrael.org/hebrew.law1> (accessed [22.07.2004])
28. www.michrazim.lapam.org.il (accessed [22.07.2004])

נספח א'

הראיון כלשונו עם אושרת גזל, העומדת בראש ארגון מלא"ח

הכשרת מתורגמנים

1. מהן הדרישות הבסיסיות מהמועמדים לקראת הכשרתם לעבודת התרגום לחרשים?
מועמדים לקורס מתורגמנות צריכים לעבור מבחן סף בשפת סימנים, כלומר הם צריכים לדעת את השפה לפני תחילת הקורס. ייתכן שהיום ישנן דרישות נוספות. אפשרת לברר זאת אצל יעל קקון שמרכזת את הקורס במכללת "בית ברל".
2. איזה סוג של הכשרה עוברים מועמדים לתרגום לחרשים?
המתורגמנים המקצועיים עוברים קורס ללימודי תעודה שבו לומדים בין השאר שפת סימנים, מיומנויות תרגום, אתיקה מקצועית ועוד.
3. מי מארגן את ההכשרה וכמה זמן היא נמשכת?
בעבר היו קורסים שונים באורכים שונים. הקורסים שארגן משרד העבודה בשיתוף אגודת החרשים ארכו 3 חודשים. אלה היו קורסים מזורזים שנועדו להכשיר מהר מתורגמנים, כיוון שבשטח נדרשו אנשי מקצוע. קורסים יותר רציניים היו באוניברסיטת תל-אביב. הם נמשכו שנה שלמה וארגנו אותם היחידה ללימודי חוץ באוניברסיטת תל-אביב יחד עם משרד העבודה. עכשיו מתקיים קורס רציני אף יותר, שאורך שנתיים. הקורס מתקיים בבית ברל וגם פה שותף משרד העבודה. אנחנו מקווים שמכללת בית ברל תשמש מעתה מסגרת קבועה ללימודי המתורגמנות.
4. האם יש חומר שהסטודנטים צריכים לקרוא? אפשר לקבל פרטים?
בעבר לא היה חומר תאורטי לקריאה, אבל אני יודעת שהקורס הנוכחי בבית ברל, הוא בעל אופי אקדמי ולכן הסטודנטים נדרשים גם לקרוא חומרים תאורטיים.
5. מי מממן את הכשרת המתורגמנים?
כמובן שחלק מהמימון מגיע מהסטודנטים עצמם. עם זאת יש איזשהו סבסוד של משרד העבודה. כיום אני לא יודעת להגיד מה גובה הסבסוד.

ב. זכויות החרש לתרגום

1. באילו תחומים פונים החרשים לבקשת עזרה מהמתורגמנים בחיי היום יום שלהם?

החרשים פונים למתורגמנים בנושאים שונים ומגוונים: הליכה לקופת חולים, לבנק, לביטוח לאומי, לפגישות עם פסיכולוג, סטודנטים חרשים מקבלים תרגום באוניברסיטה, במכללות, במרכזי שיקום. יש הצגות מתורגמות לש"ס, יש תרגום בבתי משפט, במשטרה ועוד.

2. אילו מוסדות ממשלתיים ו/או ציבוריים חייבים לספק שירותי מתורגמנות לחרשים בעת

הטיפול בענייניהם?

המשטרה ובתי המשפט חייבים לספק תרגום. בנוסף הטלוויזיה מחויבת שאיזשהו אחוז מתוכניות המקור תהיינה מתורגמות. בנוסף בית הנשיא והכנסת מזמינים תרגום לאירועים רשמיים.

3. אילו מוסדות אחראים על הקצאת מתורגמנים ושעות תרגום?

4. מהם הסדרי התשלום עבור הספקת שירותי תרגום?

יש מספר אפשרויות להסדרי תשלום:

1. עד לא מזמן היה קיים המרכז לשירותי תרגום באגודת החרשים (בימים אלה הוא לא פעיל והוא אמור לעבור לידיים של "שמע" ולחדש את פעילותו). שעות התרגום במרכז מומנו על ידי משרד העבודה ולכן המתורגמנים קיבלו ממשרד העבודה את הכסף.
2. מתורגמנים שמתרגמים לסטודנטים מקבלים את הכסף מביטוח לאומי.
3. חרש או מוסד שפונה למתורגמן באופן פרטי גם משלם באופן פרטי.

ג. התרגום בבית משפט

1. האם המתורגמנים עוברים הכשרה מיוחדת לקראת עבודתם בבית משפט?

כיום מתורגמנים עדיין לא עוברים הכשרה מיוחדת לתרגום בבתי משפט, אבל זוהי אחת מהתוכניות של ארגון המתורגמנים – לייסד הכשרות והתמחויות בתחומי תרגום שונים.

2. האם ישנם קשיים מיוחדים שהמתורגמנים נתקלים בהם בעת עבודתם בבית

משפט?

ישנם קשיים שונים: ראשית ישנם שופטים שלא מבינים את עבודתו של המתורגמן והרבה פעמים מתנגדים לתרגום או מקשים על התרגום. בנוסף האחריות שמוטלת על המתורגמן היא כבדה מאד, ולכן מחובתו של המתורגמן להיות בטוח שהוא מבין לחלוטין את האדם החרש. חוסר הבנה עלול לגרום לעיוות המשפט.

3. כיצד השופטים ועורכי הדין מתייחסים למתורגמנים? האם הם מגלים כלפיהם

סבלנות? עוינות? אדישות? משתפים פעולה? (למשל לגבי בעיות אקוסטיקה,

הושבה= seating)

כמו שאמרתי יש שופטים שלא מבינים את עבודתו של המתורגמן, מאבדים את הסבלנות לעיתים עד כדי עוינות, חושבים שהמתורגמן עושה הצגות או מדבר במקום החרש ועוד.

4. מהן הבעיות המיוחדות שהחרשים נתקלים בהן במהלך המשפט?
אני אישית לא תרגמתי בבתי משפט, לכן אני יכולה רק לשער שהבעיה העיקרית נוצרת כאשר מספר אנשים מדברים בו זמנית והמתורגמן לא מסוגל לתרגם את כולם. אי לכך החרש מפסיד חלק מהדברים הנאמרים.

5. האם ידועים לך מקרים שבהם המערכת המשפטית שילמה עבור שירותי מתורגמנות בהליכים אזרחיים?
אין לי מושג.

שאלות כלליות:

1. מהן החוויות המיוחדות בעבודתך כמתורגמנית, האם את יכולה לספר על מקרים מיוחדים ומעניינים שנתקלת בהם במהלך עבודתך?
אני מתרגמת בעיקר "תרגום חינוכי" – במסגרת עבודתי במרכז להכשרה ושיקום מקצועי ליד בית החולים "לווינשטיין". (מרכז שיקום שבו לומדים אנשים מעל גיל 18 קורס מקצועי). אין מקרים מיוחדים במינם שבהם נתקלתי, אבל מה שמיוחד עבורי הוא שבזכות התרגום אנשים חרשים מסוגלים ללמוד ולהצליח בקורס מקצועי, וזה מה שפותח להם את עתידם. בנוסף אני מתרגמת לחרשים את תהליך האבחון המקצועי שהם עוברים לפני תחילת הלימודים. בסיטואציות האלה יש הרבה פעמים רגעים שהם קשים - כאשר החרש מגיע לתובנות הנוגעות בעתידו המקצועי, הוא צריך להחליט אם יעשה וויתורים או מוכן להשקיע בלימודים. מקרים אלה הם לעיתים קשים, לעיתים מרגשים ונוגעים ללב, לעיתים מכעיסים, כלומר יש רגעים בתרגום שמלווים בהרבה מעורבות רגשית.

2. כספים:

**כמה בדרך כלל מקבל המתורגמן? ליום? לשעה? לנסיעות?
כמה בדרך כלל משלם האדם החירש עבור שירותי מתורגמנות? ליום? לשעה? לנסיעות?**

מחיר שעת תרגום משתנה בהתאם למזמין התרגום ולחווה שמסוכם בין מזמין התרגום לבין המתורגמן. בנוסף מחיר התרגום משתנה על פי אופי התרגום (תרגום של יום עיון יקר יותר מתרגום באוניברסיטה).

המתורגמנים בדרך כלל הם נותני שירות (פריי-לנסרים) ולכן תשלום על נסיעות, הפסד זמן נסיעה וכיו"ב הוא לא מחויב, ותלוי בהסכם שבין הלקוח לבין המתורגמן.
כמובן שאם המתורגמן מוזמן לפול גדול של שעות (למשל תרגום מספר קורסים באוניברסיטה בסמסטר אחד) הוא ייתן הנחה על שעות התרגום.

לחלק גדול משעות התרגום החרש לא נדרש לשלם, כיוון שהמדינה משלמת עבורו את שעות התרגום (החרש זכאי ל-45 שעות תרגום בשנה, שאותן מממן משרד העבודה - אלה השעות שניתנות דרך המרכז לשירותי תמיכה, ביטוח לאומי מממן את שעות התרגום במוסדות

להשכלה גבוהה, המשטרה מממנת את התרגום אצלה, בתי המשפט מממנים את התרגום אצלם).

נספח ב'

הראיון כלשונו עם המתורגמנית שרה גבאי

א. הכשרת מתורגמנים

1. איזה סוג הכשרה עברת?

עברתי הכשרה בשנת 1983, הייתי בין המתורגמנים הראשונים בארץ שעברו הכשרה. הכשרה זו הייתה מטעם ביטוח לאומי בשיתוף עם אגודת החרשים. אז לא הייתה הכשרה מסודרת. הקורס נוהל על ידי שני מורים שבאו מאוניברסיטה בחוץ לארץ והם הכשירו את המתורגמנים הראשונים בארץ.

2. מה היו הדרישות הבסיסיות לקבלה לקורס?

הדרישה הבסיסית לקבלה לקורס הייתה ידיעת שפת הסימנים.

3. מי מימן את ההכשרה וכמה זמן היא נמשכה?

בזמנו הביטוח הלאומי מימן את ההשתתפות. היום אני לא יודעת אם הוא שותף במימון. אולי משרד העבודה והרווחה בשיתוף משרד החינוך. הקורס נמשך כמה חודשים עד חצי שנה.

ב. מתורגמנים לחרשים בבית משפט

1. האם עברת הכשרה מיוחדת לקראת עבודתך בבית משפט?

לא עברתי כל הכשרה מיוחדת כזאת.

2. האם ישנם קשיים מיוחדים שנתקלת בהם בעת עבודתך בבית משפט?

ישנם קשיים רבים במובן של מונחים משפטיים. זה לא פשוט להבין מונחים אלו ולתרגמם. כיום אני עוסקת פחות בתרגום בבית משפט, עסקתי בתחום זה יותר בעבר. אני לא עשיתי הכנות לקראת ההופעה בבית משפט, גם אי אפשר לצפות מה יקרה.

3. כיצד השופטים ועורכי הדין התייחסו אליך כמתורגמנית? האם גילו כלפיך סובלנות?

עוינות? אדישות? האם שיתפו פעולה?

השופטים היו סובלניים כלפי, אבל לא לחרשים. לשופטים לא תמיד היה סובלנות, לפעמים הם חשדו בתנועות הידיים של החרשים, צעקו עליהם להפסיק לנפנף בידיים. היו מקרים שהשופטים התקשו לקבל את החרש ולהיות סובלניים כלפיו. תמיד שאלו בחוסר סובלנות:

"נו, מה הוא אמר?" הם חשדו בסימנים, בתנועות הידיים שהם עושים. גם הסגור והתובע התנהגו בחוסר סובלנות ובחשד כלפיהם. תמיד יש חשד פה ושם.

4. מי מממן את שירותי התרגום הניתנים לחרש בבית משפט?

בדרך כלל כאשר מזמינים חרש, המדינה מממנת את התרגום, אך אם החרש פותח תיק הוא זה שצריך לממן מכיסו את שירותי התרגום.

ג. שאלות כלליות

1. מהם הרשמים מעבודתך, האם את חשה סיפוק בעבודה?

בסך הכל העבודה מספקת ומהנה.

2. כספים:

כמה בדרך כלל מקבלים המתורגמנים? ליום? לשעה? לנסיעות?

כמה בדרך כלל משלם האדם החרש עבור שירותי מתורגמות? ליום? לשעה? לנסיעות?

אם המתורגמנים עובדים בבית משפט, הם מקבלים את התשלום דרך בית המשפט. לפני כמה שנים יצא מכרז והתשלום עבר לגוף אחר, אך אני לא יודעת מה שמם.

אני מקבלת החזר נסיעות. התשלום שמשלמים לי משתנה בהתאם לעבודת התרגום. אם ארגוני החרשים פונים לבקש תרגום, בדרך כלל מפחיתים במחיר. גם ביטוח לאומי מפחית במחיר לסטודנטים, כשהם צריכים תרגום. בעבודתי בטלוויזיה אני מרוויחה סכומים גבוהים יותר. אני עובדת בתוכניות קבועות בטלוויזיה, מתרגמת שם לשפת הסימנים. כמו כן אני עובדת קבוע במרכז לבריאות הנפש ביפו, אני עובדת במקומות שונים, אך עיקר הכסף בא מהעבודה בטלוויזיה.

כאשר החרש פונה באופן פרטי לקבלת תרגום הוא משלם באופן פרטי.

הערה: ארבעים וחמש שעות תרגום שנתיות ניתנות לחרשים עובדים. אני חושבת שקשישים ואנשים לא עובדים מקבלים שש עשרה שעות תרגום שנתיות.

נספח ג'

תוכנית הלימודים של מכללת "בית ברל" להכשרת מתורגמנים לשפת הסימנים

התוכנית לתרגום שפת הסימנים הישראלית

[רציונל התוכנית](#)

[נושאי הלימוד](#)

[תנאי קבלה](#)

[היקף התוכנית](#)

רכזת התוכנית: גב' יעל קקון

דואר אלקטרוני: ekakon@hotmail.co.il

רציונל התוכנית

התוכנית מיועדת להכשיר מתורגמנים מעברית לשס"י, ולהיפך. התכנית כוללת מגוון שיעורים, סדנאות ומעבדות לחיזוק הידע בשס"י ובעברית מדוברת ולהקניית מושגים הדרושים בתרגום קהילתי, משפטי וחינוכי. שנת הלימודים השנייה כרוכה גם בעבודה מעשית.

נושאי הלימוד

לימודי חרשות - תרבות וקהילה, מעגל החיים של האדם החרש, מערכת החינוך בישראל, ארגונים מוסדות ושירותים.
לימודי שפה - בלשנות של שפת סימנים ישראלית (שס"י), לימודי שפת סימנים ישראלית, שיעורי מעבדה בשס"י, מיזמוניות בתרגום משס"י לעברית ולהיפך.
לימודי תרגום - תאוריה של תרגום שפות, תרגום טיפולי, פרטני, חינוכי, אקדמי וקהילתי.
הכשרה מעשית - סדנאות הכשרת מעשית, תצפיות, עבודה מעשית.

תנאי קבלה

ידיעת עברית ברמה של שפת-אם.
שליטה טובה בשס"י.
בחינת כניסה, הבודקת שליטה בשתי השפות וכן השכלה כללית.
ראיון אישי.

היקף התוכנית

תוכנית דו שנתית בהיקף של 20 ש"ש.
יום לימודים בשבוע, יום שלישי, בין השעות 8.30-17.30.

נלקח מתוך אתר האינטרנט של מכללת "בית ברל" שכתובתו : <http://www.beitberl.ac.il>

Last Update: February 19, 2006